

Petri Liukkonen

**LIKUNTAKLUSTERIN KEIHÄÄNKÄRKIHANKKEEN
KILPAILUKYKY**
- tapaustutkimuksen kohteena Seniorikuntoliikuntasali

Jyväskylän yliopisto
Liikunnan sosiaalitieteiden laitos
Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon
Pro gradu -tutkielma
Kevät 2004

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos/Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

LIUKKONEN, PETRI: LIIKUNTAKLUSTERIN KEIHÄÄNKÄRKIHANKKEEN
KILPAILUKYKY- tapaustutkimuksen kohteena seniorikuntoliikuntasali

Pro gradu –tutkielma, 60 sivua, 19 liitesivua.

Liikuntasuunnittelu- ja hallinto

2004

Tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää tekijät, joista muodostuu seniorikuntoliikuntasalin kilpailukyky. Kilpailukyvyn muotoutumista on selvitetty asettamalla tutkimuksen pääongelman rinnalle useita osaongelmia, joiden osien summista on ollut mahdollista muodostaa käsitys seniorikuntoliikuntasalin kilpailukyvästä. Tutkimuksen osaongelmilla on saatu pilkottua ja kerättyä kilpailukykyä käsittävää tietoa seniorikuntoliikuntasalin palvelutarjonnasta, salia käyttävistä asiakkaista, seniorikuntoliikuntasalin kyvystä vastata toimialalla vallitsevaan kilpailuun sekä verkottumisesta.

Tutkimuksessa on käytetty teoreettisena viitekehyksenä Porterin kehittämää timanttimalia. Timanttimalilla on mahdollista tutkia klusterin kehitysastetta ja niitä tekijöitä joista muodostuu kilpailukykyä.

Seniorikuntoliikuntasalin kilpailukyvyn muotoutumista, salin mahdollisuuksia ja uhkia tutkittiin keväällä 2003 tehtyjen asiantuntijateemahaastattelujen avulla. Tutkittavat henkilöt valittiin tutkimukseen siten, että heidän joukossaan oli edustajia niin julkiselta kuin yksityiseltä sektorilta. Haastateltavat edustivat seniorikuntoliikuntasalin toimintaan vaikuttavassa asemassa olevia kuin niitä, joilla ei ollut suoraa vaikuttamismahdollisuutta salin toimintaan. Haastateltavien tuli lisäksi edustaa molempia sukupuolia. Kaikilla valituilla tuli olla jonkinlainen side seniorikuntoliikuntasaliin. Haastateltavia oli tutkimuksessa kaikkiaan kymmenen henkilöä.

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla tutkimukseen valitut henkilöt. Haastattelijat kirjoitti muistiin haastateltavan vastaukset. Haastattelut kirjoitettiin puhtaaksi pian haastattelun jälkeen ja ne lähetettiin haasteltaville sähköpostitse tarkistusta varten. Tarkistetut haastattelut muodostivat tutkimusmateriaalin, jonka pohjalta seniorikuntoliikuntasalin kilpailukykyä on ollut mahdollista tutkia.

Runsaan vuoden toiminnan jälkeen voidaan puhua Seniorikuntoliikuntasalin vakiintuneesta asiakaskunnasta, joka palaa salille hakemaan virkistystä ja hyvää oloa yhä uudestaan. Julkisen sektorin ylläpitämänä salin sisäänpääsymaksu on voitu pitää maltillisena, palvelujen tarjonta runsaana, palvelujen laatu korkeana ja henkilöstön asiantuntemus ajanmukaisena. Tulevaisuudessa huomio tulee kiinnittää erityisesti yhteistyöhön, palvelutasoon ja laatuun, tarjolla olevien palvelujen määrään sekä henkilökunnan osaamiseen.

Avainsanat: seniorikuntoliikuntasali, klusteri, kilpailukyky

1. JOHDANTO	5
1.1 Tutkimusraportin rakenne	7
1.2 Tutkimuksen tausta	7
1.3 Tavoitteet ja rajaukset	9
1.3.1 Tavoitteet	9
1.3.2 Tutkimusongelmat	10
1.4 Aiempi tutkimus klustereista	11
2. SUOMEN HYVINVOINTIKLUSTERIN RAKENNE	12
2.1 Klusteri	12
2.2 Klusterin tutkiminen	14
2.2.1 Tuotannontekijäolot	15
2.2.2 Kysyntäolot	17
2.2.3 Lähi- ja tukialat	18
2.2.4 Yrityksen strategia, rakenne ja kilpailutilanne	19
2.2.5 Valtiovallan ja sattuman vaikutus	19
2.3 Hyvinvointiklusteri Suomessa	20
2.3.1 Hyvinvointimarkkinoiden osapuolet	22
2.3.2 Hyvinvointiklusterin teollinen rakenne	23
2.4 Hyvinvointiklusteri Keski-Suomessa	25
2.4.1 Hyvinvointiala ponnistaa strategiasta	26
2.4.2 Visiota 2010 ohjaavat strategiset tavoitteet	27
2.5 Liikuntaklusteri	29
2.5.1 Ensiaskelia kohti liikuntaklusteria	29

2.5.2 Liikuntaklusteri- malli	31
3. Esimerkkitapauksena Seniorikuntoliikuntasali	32
3.1 Laadullinen tutkimus	32
3.2 Tapaustutkimus	33
3.3 Yleistä seniorikuntoliikuntasalista	33
3.4 Seniorikuntoliikuntasalin toimintaympäristö	35
3.5 Tutkimusmenetelmät	36
3.6 Teemahaastattelu	37
3.7 Aineiston käsittely ja luotettavuus	40
3.8 Seniorikuntoliikuntasalin kilpailukyky ja sitä lisäävät tekijät	42
3.8.1 Tuotteet ja palvelut	44
3.8.2 Asiakkaat / asiakasryhmät	45
3.8.3 Kilpailu ja siihen vastaaminen	48
3.8.4 Yhteistyö/verkottuminen	49
4. POHDINTA	52
LÄHTEET	56
LIITTEET	61

1. JOHDANTO

Suomi ikääntyy, väestö vanhenee, ikärakenne muuttuu, ikäpyramidi kääntyy ylösalaisin ja suuret ikäluokat aloittavat lähtölaskennan eläkkeelle. Nämä ovat lähestulkoon päivittäisiä kommentteja, joihin törmää lehtiä, TV:tä, radiota ja Internetiä seurattessa. Väestön vanheneminen Suomessa ei ole median propagandaa vaan totisinta totta, joka on väistämättä edessä ja joka toteutuu lähitulevaisuudessa. Tilastokeskuksen väestörakennetta vuonna 2002 kuvaavan tilaston mukaan väestöstä oli 0-14-vuotiaita 17,8%, 15-64-vuotiaita 66,9% ja yli 65-vuotiaita 15,3%. Tilastokeskuksen laatima väestöennuste puolestaan osoittaa, että vuoteen 2020 mennessä väestörakenteessa on tapahtunut selvä muutos vuoteen 2002 nähden. Väestöennusteen mukaan 0-14-vuotiaita on 16%, 15-64-vuotiaita 61% ja yli 65-vuotiaita 23% (Tilastokeskus 2004).

Seniori-ikäisten määrän lisääntymisen seurauksena aiheutuu yhteiskunnalle paineita selviytyä heidän huolehtimisestaan ja ennen kaikkea heidän terveyden säilymisestä. Kansalaisen menetetty terveys tulee yhteiskunnalle huomattavasti kalliimmaksi kuin suunnitella ja toteuttaa ennaltaehkäiseviä keinoja terveyden ylläpitämiseen ja parantamiseen. Vuonna 2001 Suomen terveydenhuoltomenot olivat 9,5 miljardia euroa. Suurin osa terveydenhuoltomenoista (39,3%) kohdistui sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastohoitoon. Toiseksi suurin menokohde oli avohoito (33,4%). Yhteensä laskettuna vuodeosastohoito- ja avohoitomenojen osuus terveydenhuoltomenoista oli 72,7%. Vuoden 2001 terveydenhuoltomenot kohosivat edelliseen vuoteen nähden liki 4%. (STAKES 2003)

Vielä muutama vuosikymmen sitten suuri osa suomalaisista sai elantonsa tekemällä ruumiillista työtä. Ruumiillista työtä tehtiin niin metsissä kuin maataloilla ja myös taajamissa tehtiin fyysisesti raskasta työtä. Yhteiskunnan muuttuessa työnkuva on muuttunut yhä enenevässä määrin palveluluonteiseksi ja samalla fyysisesti kevyemmäksi. 1950-luvulla päätoimialoista alkutuotanto työllisti eniten (46%) jalostuksen ja palvelujen parissa työskennelleiden osuuden ollessa yhteensä 54%. Vuoteen 1997 tultaessa toimialojen välillä on tapahtunut huomattava muutos, sillä vain

7,1% väestöstä työskenteli alkutuotannossa kun taas jalostuksessa työskenteli 27,4% ja palveluissa peräti 65,5%. (Suomen tilastollinen vuosikirja 1998)

Työpaikkaliikuntabarometri 2003 osoittaa, että tällä hetkellä tarvitaan ripeästi lisää ohjaus- ja motiivointijärjestelmiä niille, jotka eivät liiku terveytensä kannalta riittävästi. Työyhteisöt tukevat tällä hetkellä eniten (80%) kuntosaliliikuntaa eri muodoissaan (kuntosaliharjoittelu, jumpat, aerobic, spinning yms.). Uintiharrastus tulee toisella (55%) sijalla tuettujen liikuntamuotojen listalla.(Suomen Kuntourheiluliitto 2003)

Ikääntynyt väestönosa kuormittaa jo nykyisellään terveydenhuoltoa melkoisesti, mikä antaa suuntaviivoja tulevaisuuden terveydenhuollon tarpeiden tarkastelulle. Ikääntyvien henkilöiden terveydentilaa tulisi kohentaa jo ennen toimintavajauksien ja toimintakyvyttömyyden ilmaantumista eli pitäisi satsata ennaltaehkäisevään terveydenhoitoon. Toimintakykyä on mahdollista ylläpitää ja parantaa hyvin erilaisin menetelmin, yhtenä vaihtoehtona voisi olla kuntosaliharjoittelu. Jyväskylässä toimii kuntosali, joka on suunniteltu palvelemaan erityisesti ikääntyvien tarpeita.

Seniorikuntoliikuntasalin perustamiseen liikuntaklusterin kautta osallistui joukko eri alojen asiantuntijoita. Hyvin suunniteltu ja toteutettu hanke palvelee asiakkaita keskeisen sijaintinsa ansiosta hyvin. Tietyille asiakasryhmälle kohdennettu kokonaisuus, jota palvelevat hyvät kuluyhteydet kuin myös uimahallin/kylpylän läheisyys ovat asioita, joiden uskoisi luovan kiinnostusta seniorikuntoliikuntasalia kohtaan.

Henkilökohtainen mielenkiintoni ja aiheen ajankohtaisuus kirvoittivat tarttumaan aiheeseen. Onnistuessaan työ voi tarjota uusia näköaloja kehittää Seniorikuntoliikuntasalia entistä vetovoimaisemmaksi ja kilpailukykyisemmäksi. Lisäksi se voi avata näköaloja mahdollisuuksien havaitsemiseen ja niiden hyödyntämiseen kuin myös heikkouksien tunnistamiseen ja niiden muuntamiseen vahvuuksia tukeviksi tekijöiksi.

Tuleeko seniorikuntoliikuntasali menestymään ja millä edellytyksillä menestymistä on mahdollista tavoitella ovat kysymyksiä, joihin tällä tutkimuksella pyritään löytämään

vastaus. Tässä tutkimuksessa valotetaan Suomen hyvinvointiklusterin muodostumista ja sen eri osa-alueita sekä perehdytään erityisesti Jyväskylässä liikuntaklusterin myötä toimintansa aloittaneen seniorikuntoliikuntasalin nykyhetken kilpailukykyyn sekä tulevaisuudessa kilpailukykyä lisääviin tekijöihin. Seniorikuntoliikuntasali toimii liikuntaklusteri-projektin keihäänkärkihankkeena, josta on tarkoitus jalostaa konseptitasoinen hanke. Tässä kappaleessa käydään läpi tutkimuksen tausta ja tavoitteet sekä tutkimusraportin rakenne. Aiempaa tutkimusta käsitellään myös lyhyesti.

1.1 Tutkimusraportin rakenne

Tutkimus on jaettu neljään pääkappaleeseen. Johdantokappaleessa, eli kappaleessa yksi, esitellään tutkimuksen tausta, tutkimusongelma, tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuksen rakenne. Myös aiempaa aiheeseen liittyvää tutkimusta käsitellään johdannossa lyhyesti ja yleisluontoisesti. Kappaleessa kaksi on esitetty tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Siinä esitellään tutkimuksen teoriasidonnaisuuden perustukset. Kappaleessa kolme käydään läpi tutkimusmenetelmät ja työn toteutus. Tutkimuksen loppuun kappaleeseen neljä on vielä tehty yhteenveto seniorikuntoliikuntasalin kilpailukykyvystä ja koko tutkimuksen ydinkohdista.

1.2 Tutkimuksen tausta

Klusteritutkimus jalkautui Suomeen vuonna 1993, kun uuden teollisuuspoliittisen ajattelun raamiksi otettiin yhdysvaltalaisen professorin Michael E. Porterin kilpailukykyymalli (Porter 1991, s. 97-162), niin sanottu Porterin timantti. Uudessa Suomen kansallisessa teollisuusstrategiassa (Pietarinen & Ranki, 1993) pyrittiin luomaan Suomesta vetovoimaista sijaintipaikkaa kansainvälisesti kilpailukykyisille yrityksille. Samalla pyrittiin erikoistuneiden tuotannontekijöiden ja korkean osaamistason luomiseen.

Porterin mielestä klusterit muodostuvat usein kansainvälistä kilpailuetua antaviksi alueellisiksi keskittymiksi, joten Suomen kansallisessa teollisuusstrategiassa keskityttiin

tutkimaan erityisesti Suomen klustereita ja niiden kehitysmahdollisuuksia. Tähän aikaan toiveet hyvinvointiklusterin menestyksestä olivat korkealla. Hyvinvointiklusteria pidettiin erityisenä mahdollisuutena, koska sillä oli vahvat kytkennät nopeasti kehittyvään tieto- ja viestintäklusteriin (ICT) ja Suomen terveydenhoito- ja muut hyvinvointipalvelut olivat kansainvälisesti mitattuna korkeatasoisia. Menestys jäi kuitenkin saavuttamatta, vaikka ICT-klusteri kasvoi uskomattoman nopeasti 90-luvun lopussa.

Hyvinvointiklusterin kehittäminen ja sen mahdollisuuksien tutkiminen elää vahvaa nykyhetkeä, vaikka aiemmat suuret odotukset jäivät lähestulkoon haaveiden tasolle. Hyvinvointiklusterista arvioidaan tulevan Suomen seuraava talousihme, ja erityisesti IT-huumassa syntyneen kuplan puhkeamisen jälkeen pääomasijoittajat ovat alkaneet hajauttaa sijoituksiaan yhä enemmän hyvinvointiklusterin suuntaan. Hyvinvointiklusterin tulisi vastata esille nouseviin tarpeisiin luomalla uusia palveluja ja tuotteita. Näin ollen on mahdollista päästä kansalaisten hyvinvoinnin ja hyvinvointiklusterin menestyksen kannalta parempaan lopputulokseen.

Hernesniemen et al. (2001, s. 3) Suomen avainklustereita ja niiden tulevaisuutta tarkastelevan raportin mukaan asiantuntijoiden käsitys tulevasta kehityksestä antaa toivoa, että pakollisesta menokohteesta kehittyisi elävää elinkeinotoimintaa, joka tuottaa nykyistä enemmän lisäarvoa. Raportissa visioidaan, että hyvinvointi olisi vuonna 2015 yhdessäoloa, älykästä rakentamista ja rakennusten ylläpitoa, toimivaa lääketeollisuutta, puhdasta ympäristöä, yritysten, koulutuksen, tutkimuksen ja palvelujärjestelmien yhteistoimintaa. Hyvinvointiklusterin tuleva kehitys nähdään rakentuvan vahvojen teknologiaveturien ympärille syntyneistä verkoista. Vahvimmat verkot muodostuvat informaatioteknologiaa ja elektroniikkaa sekä kudosis- ja biomateriaalitekniikkaa soveltavista yritysten ryppäistä.

Terveyspolitiikan tulevaisuuskuviissa puolestaan nousee esille väestön vanheneminen ja sen mukanaan tuomat haasteet. Kaikille väestöryhmille tulisi turvata mahdollisuus terveytensä edistämiseen ja osallisuus yhteiskunnan toimintaan. Muun muassa ikään perustuva syrjäytyminen on pyrittävä välttämään myös sen vuoksi, että sillä olisi mahdollisia terveysvaikutuksia. (Valtioneuvoston periaatepäätös Terveys 2015 – kansanterveysohjelmasta)

Jyväskylässä on kehitetty yhteistyöverkostomalli, jonka tavoitteena on hyödyntää eri alojen osaamista ikääntyvien liikunnassa. Tästä yhteistyöverkostomallista on luotu liikuntaklusteri, joka on osa laajempaa hyvinvointiklusteria. Liikuntaklusterin pilottihankkeena toimiva seniorikuntoliikuntasali nähdään ns. koosalina, jonka ympärillä tapahtuva tutkimustoiminta tulee kestämaan useita vuosia. Tämän tutkimustyön tarve kohosi kiinnostuksesta tarkastella jo toimivaa seniorikuntoliikuntasalia ja sen kilpailukykyä sekä vielä kenties hyödyntämättömiä kilpailukyvyn mahdollisuuksia. Seniorikuntoliikuntasalin tarkoituksena on luoda pohjaa liikuntaklusterille ja siten on tärkeää tietää mistä tekijöistä seniorikuntoliikuntasalin kilpailukyky muodostuu.

Tähän kokonaisuuteen liittyy kiinteänä osana se mitä Terveyttä edistävän liikunnan kehittämistoimikunta toteaa mietinnössään. Huomattava osa suomalaisista liikkuu terveyden kannalta tarkasteltuna riittämättömästi. Lisäksi toimikunta toteaa, että liikuntaa lisäämällä olisi mahdollista parantaa merkittävästi väestön terveyttä, hyvinvointia ja toimintakykyä sekä ehkäistä sairauksia. Toimikunta esittääkin, että lasten ja iäkkäiden aktivointi liikuntaan ja heidän liikuntamahdollisuuksien turvaaminen on ensisijaisen tärkeää. (Komiteanmietintö 2001:12)

1.3 Tavoitteet ja rajaukset

Tässä kappaleessa esitetään tutkimusongelma ja sen osaongelmat. Esitettyjen ongelmien pohjalta asetetaan tavoitteet tälle tutkimukselle. Myös tavoitteet on jaettu pienempiin osiin: päätavoitteeseen ja muihin tavoitteisiin.

1.3.1 Tavoitteet

Tämän tutkimuksen päätavoite on ratkaista kappaleessa 1.3.2 esitetty tutkimusongelma eli löytää seniorikuntoliikuntasalin kilpailukyvyn oleellimmat tekijät. Osatavoitteet liittyvät kappaleessa 1.3.2 esitettyjen osaongelmien ratkaisemiseen. Ongelmien ratkaisemisen lisäksi tutkimuksen on tarkoitus tuottaa hyödyllistä tietoa hyvinvointiklusterin rakenteesta sekä Suomessa että Jyväskylän seudulla ja tarjota tietoa

seniorikuntoliikuntasalin nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä tulevaisuuden mahdollisuuksista ja uhista.

1.3.2 Tutkimusongelmat

Järvenpään ja Kososen (1999, s. 11) mukaan tutkimusongelma on tutkimuksen systemaattinen johtolanka. Tutkimusongelman tulee myös olla sellainen, ettei sitä ole tutkittu aikaisemmin. Tämän Pro gradu -tutkielman tutkimusongelma täyttää edellä esitetyt kriteerit ja esiintyy seuraavanlaisena:

- Mistä tekijöistä muodostuu seniorikuntoliikuntasalin kilpailukyky ja kilpailukykyä lisäävät tekijät?

Tutkimusongelma on monitasoinen, joten se täytyy jakaa osaongelmiin. Osaongelmia muotoiltaessa täytyy ottaa huomioon seniorikuntoliikuntasalin käynnissä oleva toiminta sekä tulevaisuuteen suuntautunut toiminta. Ensimmäinen osaongelma pureutuu seniorikuntoliikuntasalin tarjontaan.

- Mitä seniorikuntoliikuntasali tarjoaa asiakkailleen?

Seniorikuntoliikuntasalin tarjontaa selvittävä teema tarvitsee tuekseen asiakkuutta koskevan ongelman asettelun, joka on muotoiltu tässä tutkimuksessa seuraavaan tapaan:

- Ketkä käyttävät seniorikuntoliikuntasalia ja sen palveluja?

Päästäkseni lähemmäs pääongelman ydintä tutkimukselle täytyy asettaa vielä muutama osaongelma, joista seuraava pureutuu toimialalla toimiviin kuntosaliryhmiin.

- Kuinka seniorikuntoliikuntasali pystyy vastaamaan toimialalla vallitsevaan kilpailuun?

Neljäs ja viimeinen osaongelma pyrkii valottamaan seniorikuntoliikuntasalin toimintaan vaikuttavia yhteistyötahoja ja niiden merkitystä.

- Miksi tehdä yhteistyötä/verkottumista?

Nämä ongelmat ovat siis pohja, jolle tämä Pro gradu -tutkielma rakentuu. Tutkimuksen ongelmat määräävät tavoitteet ja tavan, jolla tuo tavoite saavutetaan. Tutkimuskysymys eli tutkimusongelma toimii siten sentterinä eli pelinrakentajana, joka johdattaa Pro gradu -tutkielmani maaliin.

1.4 Aiempi tutkimus klustereista

Kokkonen (2001, s.10) kirjoittaa Taloussanomissa siitä mitä Harvardin yliopiston professori ja Michael Porter lausui Suomen vierailullaan vuonna 2001. ”Suomi on parantanut kilpailukykyään uskomattoman paljon vuosina 1995-2000 ja noussut maailman kilpailukykyisimmäksi maaksi”, sanoi Porter Helsingissä järjestetyssä Leaders Forum konferenssissa. Pietarisen ja Rangin (1993) mukaan Suomessa Porterin kilpailukykyyn tutkimusmalleja alettiin soveltaa menestyksekkäästi teollisuuspolitiikkaan 1990-luvun alussa. Myös Suomen julkisten organisaatioiden tekemä hyvinvointiklusteritutkimus nojaa pitkälti Porterin kehittämiin malleihin. Muun muassa Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen (Kivisaari et al. 2001), Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (Koivukangas & Valtonen, 1995) ja Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen (Lammi et al. 1995) (Mäkinen et al. 2001) raportit käyttävät teoreettisena viitekehysenään Porterin kilpailukykytutkimusta.

2. SUOMEN HYVINVOINTIKLUSTERIN RAKENNE

Klusteri käsitteenä, sen rakenne ja koostumus on aiheellista tuntee pystyäkseen lähemmin tarkastelemaan hyvinvointi- ja liikuntaklusteria. Niinpä tässä kappaleessa perehdytään aluksi klusterin käsitteisiin yleisellä tasolla, jonka jälkeen tarkastellaan hyvinvointi- ja liikuntaklustereita. Lopuksi tehdään yhteenveto tutkimuksen teoreettiseksi viitekehyyksi.

2.1 Klusteri

Klusteri muodostuu yrityksistä, joissa keskinäinen vuorovaikutus tuottaa selvästi osoitettavissa olevia hyötyjä. Voidaan puhua myös osaamiskeskittymistä, yritysrypeistä tai kansantalouden sisäisistä kehitysblokeista. Klusterissa on tietyllä alalla toimivia hyödykkeitä ja palveluja tuottavia yrityksiä. Tärkeitä eivät ole organisaatioiden ja toimialojen väliset rajat, vaan niiden väliset kytkennät. Klusteriin liittyy vaativat asiakkaat, kova kilpailu, lähi- ja tukialat ja klusterin tarvitsemat tuotannontekijät. Klusterin ulkopuolisina voimina kaikkien osien toimintaan vaikuttavat kansainvälinen talous ja muut yrityksistä riippumattomat tekijät, esimerkiksi sodat ja luonnonmullistukset sekä julkisen vallan toimenpiteet. (Lammi et al. 1995, s. 7)

Pietarisen ja Rangin (1993) mukaan Suomessa klustereita alettiin perusteellisesti tutkia vuonna 1993, jolloin Kauppa- ja teollisuusministeriö muotoili Suomen kansallisen teollisuusstrategian, joka pyrki vastaamaan kysymykseen: miten Suomi voi tulevaisuudessa olla vetovoimainen sijaintipaikka kansainvälisesti kilpailukykyisille yrityksille? Strategiaksi valittiin pyrkimys korkean osaamistason ja erikoistuneiden tuotannontekijöiden luomiseen. Uuden teollisuuspoliittisen ajattelun kehikoksi otettiin Kansallisessa teollisuusstrategiassa kilpailukykyymalli (Porter 1991, s. 100), joka on esitetty kuvassa 1 sivulla 10. Sen mukaan kestävät kilpailuedut syntyvät toiminnallisesti toisiinsa liittyvien yritysten ja toimialojen muodostamissa klustereissa.

Perinteinen toimiala-ajattelu kuten myös teollisuustuet haluttiin siirtää syrjään, koska havaittiin niiden kilpailua vääristävä ja vahingoittava vaikutus. Lisäksi havaittiin, että

Suomen talous oli viime vuosisadan aikana käynyt läpi seuraavat kolme mullistavaa vaihetta: halpojen tuotannontekijöiden saatavuuteen perustuva vaihe, massiivisiin investointeihin ja teknisesti yhä edistyneemmän tuotantoteknologian käyttöönottoon perustuva vaihe ja innovaatioiden kehittämiseen ja hyödyntämiseen perustuva kasvuvaihe. Suomessa oltiin 1990-luvun alussa tilanteessa, jolloin talouden kilpailukyky osoitti huolestuttavan suuria rappeutumisen merkkejä.

Suomea koetteli lama 1990-luvun alussa, jolloin Suomi valmistautui liittymään Euroopan Unionin jäseneksi ja yritti sovittaa kansallista politiikkaansa maailmanlaajuiseen talouteen. Laman runtelemassa tilanteessa Porterin timantti- ja klusterianalyysit kansakuntien kilpailukyvyistä nähtiin hyvinä linjauksina uudelle kansalliselle teollisuusstrategialle. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos aloitti juuri tähän aikaan laajan analyysin Suomen kansallisesta kilpailukyvyistä, ja kauppa- ja teollisuusministeriö muotoili uudelleen teollisuuspolitiikan. Näissä molemmissa käytettiin timanttimallia laaja-alaisen politiikan tavoitteiden ja tehtävien määrittelyssä sekä elinkeinoelämän kilpailukyvyyn arvioinnissa. Nämä kaksi projektia rantauttivat Porterin timanttimallin Suomeen. Teollisuuspolitiikka sisäisti laaja-alaisen teollisuuden edellytysten kehittämisen ja sen näkökulma laajeni sektoripolitiikasta yhteiskuntapolitiikaksi. (Jääskeläinen 2001)

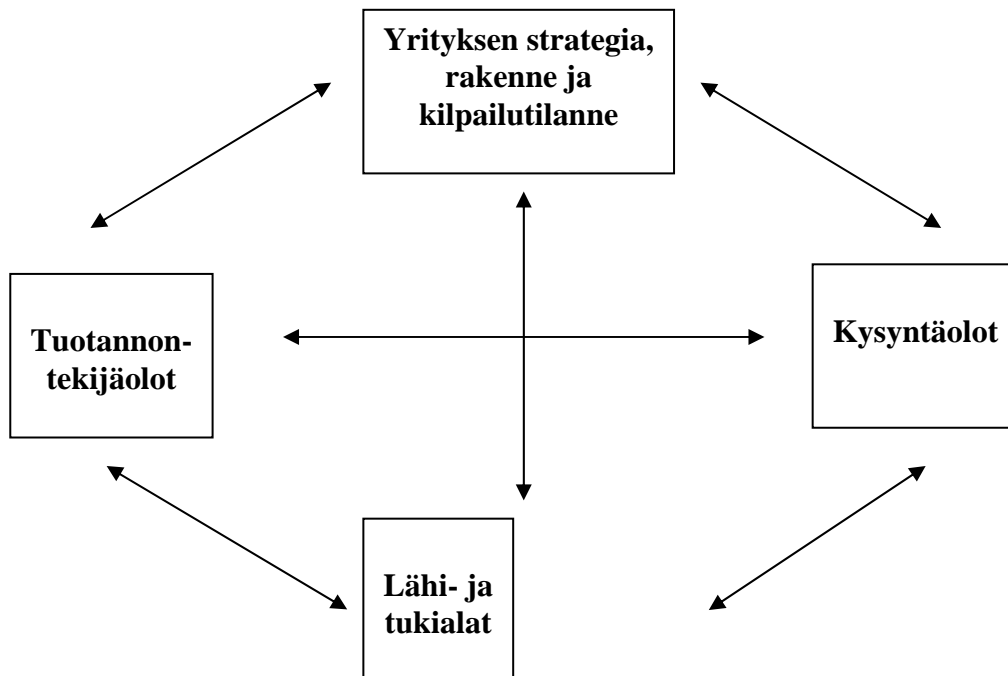
Jääskeläisen (2001) mukaan Uudessa teollisuuspolitiikassa käytettiin hyväksi tieteellisen tutkimuksen todistavuusvoimaa. Näin on aiemminkin menetelty yhteiskunnan murrosvaiheissa, mutta tuolloin käytettävissä ei ollut yhtä selkeätä mallia talouden ja tuotannon toiminnasta kuin mitä timantti-malli oli. Timantti-mallin valintaa ja erityisesti sen laajaa hyväksyntää selittää sen avulla muotoillun politiikan sopivuus EU-, globalisaatio- ja verkostoajatteluun sekä aikaisempiin kotimaisiin tavoitteisiin.

Timanttimallin valinnan ja teollisuuspolitiikan rakentamisen taustalta löytyy myös käsitteellisempiä syitä. Vallitseva talousteoreettinen ajattelu linjasi valtion roolia samalla tavoin kuin timanttimallin suomalainen sovellus. Valtion yhteiskunnallista tehtäväkenttää kavennettiin, mutta samalla siltä odotettiin taloudellisen muutosagentin roolia. Valtion tehtävänä vahvistettiin taloudellisen muutoksen luomista aikaisemman jakotehtävän sijaan. Timanttimalli on edelleen ajankohtainen, sillä omaksuttu politiikka näyttää sopivan myös nykyisiin globalisoituvan riski- ja verkostoyhteiskunnan

tulkintoihin. Kaikkia klusterihankkeita ei kuitenkaan voi pitää vaikuttavina tai onnistuneina. (Jääskeläinen 2001)

2.2 Klusterin tutkiminen

Jääskeläisen (Jääskeläinen 2001, s. 1) mukaan klusterin kehitysaste selittää, miksi siihen kuuluvilla yrityksillä on tai ei ole kilpailuetuja. Klusterin kehitysastetta voidaan tutkia Porterin timanttimallin avulla. Tässä luvussa käydään perusteellisesti läpi Porterin timanttimalli (Porter 1991, s. 97-162) ja paneudutaan siihen, mitkä ovat sen eri osa-alueissa kilpailukykyä luovat tekijät. Porterin mukaan klusterit muodostuvat usein kansainvälistä kilpailuetua antaviksi alueellisiksi kotipesiksi, joiden menestys perustuu vaikeasti jäljiteltävään osaamiseen, kommunikointiin, verkostomaiseen yhteistoimintaan, innovointiin sekä kovaan vapaaseen kilpailuun. Porterin timanttimalli on esitetty kuviossa 1.



Kuvio 1. Porterin timanttimalli (Porter 1991, s. 100).

Timanttimalissa jonkin maan edun perustekijöitä analysoidaan jakamalla nämä perustekijät kysyntäoloihin, lähi- ja tukialoihin, tuotannontekijäoloihin ja yrityksen strategiaan, rakenteeseen ja kilpailutilanteeseen. Jääskeläisen (Jääskeläinen 2001, s. 1) mukaan malli yhdistää mikro- ja makronäkökulman yritysten sekä alueiden ja kansakuntien kilpailukyvyn lähteistä. Timanttimalin avulla on mahdollista löytää vastaus kysymykseen: ”Miksi joku maa ylittää kansainväliseen menestykseen jollain toimialalla?”

2.2.1 Tuotannontekijäolot

Porterin (Porter 1991, s.102) mukaan tuotannontekijäoloilla tarkoitetaan tuotannontekijöihin kuten kilpailun edellyttämään perusrakenteeseen tai ammattitaitoiseen työvoimaan liittyviä olosuhteita. Kauppateoria perinteisesti perustuu tuotannontekijöihin ja sen mukaan mailla on erilaisia tuotannontekijävarantoja. Ulkomaankauppaa harjoittava maa vie ulkomaille tavaroita, joissa käytetään paljon tuotannontekijöitä, joita sillä on suhteellisesti ottaen runsaasti. Kilpailuedun kannalta kaikkein merkittävimmät tekijät eivät tule perintönä. Ne luodaan maan sisällä prosessissa, joka vaihtelee suuresti maiden ja alojen välillä. Nämä itse luodut tekijät ovat erityisen tärkeitä juuri kehittyneiden talouksien tuottavuuden kasvulle. Näin ollen sen hetkinen tuotannontekijöiden varanto ei ole niin merkityksellinen kuin tuotannontekijöiden kehittämis-, luonti- ja erikoistumisvauhti.

Tuotannontekijät voidaan luokitella fyysisiin voimavaroihin, inhimillisiin voimavaroihin, pääomavaroihin, tietovaroihin ja perusrakenteeseen. Fyysisillä voimavaroilla tarkoitetaan raaka-aineiden saatavuutta ja maan ilmasto-oloja. Inhimillisillä voimavaroilla taas tarkoitetaan henkilöstön määrää, taitoja ja motivaatiota. Pääomavarat ovat elinkeinoelämän rahoitukseen käytettävissä olevan pääoman määrä ja kustannukset. Tietovaroilla tarkoitetaan tieteellisten, teknisten, ja tavaroihin ja palveluihin liittyvien markkinatietojen varantoa. Perusrakenne tarkoittaa kilpailuun vaikuttavan perusrakenteen laatua, lajia ja käyttökustannuksia. Perusrakenteeseen kuuluvat muun muassa viestintäyhteydet, kuljetusjärjestelmä, postitus, terveydenhuolto, ja maksujen välitys. (Porter 1991, s. 103-104)

Tuotannontekijät tulee erotella, jotta niiden merkityksen ymmärtää. Tätä tarkoitusta varten on olemassa kaksi täsmällisen sopivaa luokittelua. Ensimmäinen tuotannontekijöiden jakotapa on tuotannontekijöiden jako perustuotantotekijöihin ja kehittyneisiin tuotantotekijöihin. Perustuotannontekijöitä ovat luonnonvarat, sijainti, ilmasto, velkapääoma, kouluttamaton ja keskitasolle koulutettu työvoima. Kehittyneitä tuotannontekijöitä ovat korkeasti koulutettu työvoima, digitaalisen tietoviestinnän perusrakenne ja yliopistojen tutkimuskeskukset. (Porter 1991, s. 105-108)

Tuotannontekijöiden välillä vallitseva toinen merkittävä ero liittyy niiden erikoistumisasteeseen. Yleisiä tuotannontekijöitä ovat velkapääoman tarjonta, tieverkosto tai keskiasteen koulutuksen saaneet motivoituneet työntekijät. Erikoistuneita tuotannontekijöitä ovat erityisalojen perusrakenne, erikoisalan koulutuksen saanut työvoima, yksittäisten tiedonalojen tietokannat ja muut vain jollekin toimialalle tai alaryhmälle soveltuvat tuotannontekijät. Merkittävin ja pysyvin kilpailuetu syntyy silloin, kun maalla on sellaisia alalla kilpailussa tarvittavia tuotannontekijöitä, jotka ovat sekä kehittyneitä että erikoistuneita. (Porter 1991, s. 105-108)

Maan yritykset saavuttavat kilpailuetua, jos niillä on käytettävissään ainutlaatuisen laadukkaita tai halpoja tuotannontekijöitä. Tuotannontekijäpohjainen kilpailuetu riippuu siitä, kuinka tehokkaasti tuotannontekijöitä käytetään. Tästä johtuen tuotannontekijöiden saatavuus ei riitä selittämään kilpailumenestystä: lähes kaikilla mailla on hyviä tuotannontekijöitä, joita on käytetty sopimattomilla toimialoilla tai joita on käytetty huonosti. Perustuotannontekijöihin liittyvät haitat, kuten kotimaisten raaka-aineiden puute, ankara ilmasto tai työvoimapula saavat aikaan innovaatiopaineita. Tuotannontekijähaittojen kiertämisestä syntyneet innovaatiot johtavat tuotannontekijöiden taloudelliseen käyttöön ja saattavat luoda uusia tuotannontekijäetuja. Tärkeintä tässä on se, että perustuotannontekijähaittoihin pohjautuva innovointi saa yritykset parannustoimiin eli kehittämään uusia kilpailuetuja. (Porter 1991, s. 102-114)

2.2.2 Kysyntäolot

Porterin (Porter 1991, s. 115) mukaan kysyntäoloilla tarkoitetaan toimialan tuottamien tavaroiden tai palveluiden kotimaista kysyntää. Kotimaan kysyntään liittyy kolme huomionarvoista seikkaa, joita ovat: 1) kysynnän koostumus eli asiakkaiden tarpeiden luonne, 2) kysynnän laajuus ja kasvu sekä 3) mekanismit, joiden avulla kotimaan mieltymykset siirtyvät ulkomaanmarkkinoille. Kysynnän koostumus on näistä kolmesta tekijästä tärkein. Näin ollen kilpailuedun kannalta kysynnän laatu on tärkeämpi kuin sen määrä.

Kotimaan kysynnän koostumus tarkoittaa kotimaan asiakkaiden tarpeita ja näiden tarpeiden luonnetta. Maat saavuttavat kilpailuetua niillä aloilla ja niissä segmenteissä, joissa paikalliset yritykset saavat kuvan asiakkaiden tarpeista ennen kilpailijoita. Maat saavuttavat etuja myös, jos kotimaiset asiakkaat painostavat paikallisia yrityksiä innovoimaan nopeammin ja saavuttamaan kehittyneempiä kilpailuetuja kuin ulkomaalaiset kilpailijat. Näiden hyötyjen taustalla ovat maiden väliset erot kotimaan kysynnän luonteessa.

Maan kilpailuedun saavuttamisen kannalta on olemassa kolme olennaista kotimaan kysynnän koostumuksen piirrettä. Ensimmäinen on kotimaan kysynnän segmenttirakenne. Maan yritykset saavuttavat todennäköisesti kilpailuetua globaaleissa segmenteissä, jotka edustavat suurta ja näkyvää osaa kotimaan kysynnästä mutta paljon vähäisempää osuutta muissa maissa. Toinen on kotimaan asiakkaiden luonne, joka on segmenttirakennetta tärkeämpiä. Maan yritykset saavuttavat kilpailuetua, jos kotimaan asiakkaat kuuluvat maailman valistuneimpiin ja vaativimpiin kyseisen tavarain tai palvelun ostajiin. Asiakkaat ovat yleensä vaativampia, kun alalla on kilpailua tiukan säännöstelyn tai monopolin sijaan. Esimerkiksi Yhdysvaltojen yksityinen ja varsin pitkälle hajautettu terveydenhuoltojärjestelmä on ollut suuri etu amerikkalaisille sairaalalaitteiden ja -tarvikkeiden toimittajille. Kun valtion omistama yritys yksityistetään, aktivoituu yksityistetyn yrityksen hankintatoiminto yleensä huomattavasti. Kolmas olennainen kysynnän koostumuksen piirre on asiakkaiden tarpeiden ennakointi. Maan yritykset saavuttavat kilpailuetua, jos kotimaisten asiakkaiden tarpeet ennakoivat muiden maiden tarpeita. (Porter 1991, s. 115-122)

Jos kysynnän koostumus on kehittynyt ja ennakoi kansainvälisiä eikä ainoastaan kotimaisia tarpeita, kotimaan kysynnän koko ja kasvurata voi vahvistaa maan etua toimialalla. Jos maassa on useita itsenäisiä asiakkaita, syntyy innovoinnille parempi ympäristö kuin vain parin asiakkaan hallinnoimilla markkinoilla. Kotimaan kysynnän kasvuvauhti voi olla kilpailuedun kannalta yhtä tärkeä kuin kysynnän koko sinänsä. Nopea kasvu saa yritykset omaksumaan uusia tekniikoita nopeammin ja rakentamaan suuria tehokkaita tuotantolaitoksia tarvitsematta pelätä, ettei niille löydy käyttöä. Kotimaan kysynnän ennakoidessa ulkomaisten asiakkaiden tarpeita paikalliset yritykset ehtivät vakiintua alalle ennen ulkomaisia kilpailijoita. (Porter 1991, s. 127-130)

Varhainen kotimarkkinoille pääsy on yhtä tärkeää kuin varhainen kyllästyminen. Varhainen markkinoille pääsy auttaa paikallisia yrityksiä vakiintumaan ja varhainen kyllästyminen pakottaa ne jatkamaan parannustoimia ja innovointia. Yritys hyötyy, jos asiakkaat ovat liikkuvia tai monikansallisia yrityksiä, koska tällöin kotimaiset asiakkaat ovat samalla ulkomaisia asiakkaita. Kotimaan kysyntäolot voivat vaikuttaa ulkomaan myyntiin siten, että ne siirtävät kotimaisia tarpeita ja mieltymyksiä kotimaassa vieraileville ulkomaisille asiakkaille. (Porter 1991, s. 127-130)

2.2.3 Lähi- ja tukialat

Porterin (Porter 1991, s. 130-137) mukaan lähi- ja tukialoilla tarkoitetaan maassa olevia lähialoja, jotka ovat kansainvälisesti kilpailukykyisiä. Kansainvälisesti kilpailukykyisten hankkija-alojen läsnäolo luo lopullista asiakasta lähellä oleville aloille etuja monin tavoin. Silloin päästään tehokkaasti, nopeasti ja vaivattomasti käsiksi edullisimpiin panoksiin. Maailman huippuluokkaa olevien hankkijoiden ja toimialan yritysten läheisestä yhteistyöstä syntyy kilpailuetua. Hankkijat auttavat yrityksiä näkemään uusia menetelmiä ja mahdollisuuksia käyttää uutta tekniikkaa.

Kilpailukykyisten kotimaisten hankkijoiden käyttö on parempi vaihtoehto kuin päteviin ulkomaisiin hankkijoihin turvautuminen. Johdon ja teknisen henkilöstön läheisyys ja kulttuurin samankaltaisuus helpottavat vapaata ja avointa tiedonkulkua. Jos maassa on kilpailukykyisiä lähialoja, seurauksena on usein uusia kilpailukykyisiä aloja. Lähialojen yritykset voivat koordinoida tai jakaa arvoketjun toimintoja tai niiden tuotteet ovat

toisiaan täydentäviä. Maa todennäköisesti menestyy jollakin toimialalla, jos sillä on kilpailuetua monilla lähialoilla. (Porter 1991, s. 130-137)

2.2.4 Yrityksen strategia, rakenne ja kilpailutilanne

Porterin (Porter 1991, s. 138-155) mukaan yrityksen strategialla, rakenteella ja kilpailutilanteella tarkoitetaan yrityksen perustamista, organisointia ja johtamista koskevia oloja sekä kotimaisen kilpailun luonnetta. Ei ole olemassa yhtään yleispätevää johtamisjärjestelmää. Yleensä maat menestyvät aloilla, joilla maan ympäristön mukaiset johtamis- ja organisointitavat sopivat yhteen kilpailuedun lähteiden kanssa. Yrityksen organisointi- ja johtamistapoihin vaikuttavat monet maahan liittyvät näkökohdat, joita on liian paljon yleistettäväksi. Tärkeimpiä näkökohtia ovat asenteet auktoriteetteja kohtaan, ihmisten välistä vuorovaikutusta koskevat normit, työntekijöiden ja johdon suhtautuminen toisiinsa, yksilön ja ryhmän käyttäytymistä koskevat sosiaaliset normit sekä ammatilliset normit.

Eri maiden välillä on huomattavia eroja yritysten tavoitteissa sekä johtajien ja työntekijöiden motivaatiossa. Maat menestyvät aloilla, joilla kannustimet ja tavoitteet ovat sopusuhteissa kilpailuedun lähteiden kanssa. Useilla aloilla yhtenä edun saavuttamisen ja ylläpitämisen osatekijänä on jatkuvat investoinnit. Voidaankin sanoa, että maat menestyvät aloilla, joihin ne panostavat tavallista enemmän. Alalla vallitseva kova kilpailu myös lisää kilpailuedun saavuttamisen ja säilyttämisen todennäköisyyttä. (Porter 1991, s. 138-155)

2.2.5 Valtiovallan ja sattuman vaikutus

Maan kilpailuedun perustekijöiden lisäksi maan menestykseen jollain alalla vaikuttavat myös valtiovalta ja sattuma. Sattumanvaraiset tapahtumat eivät liity juuri lainkaan maan oloihin ja ne ovat useimmiten yritysten vaikutusmahdollisuuksien ulottumattomissa. Sattumanvaraisia tapahtumia ovat muun muassa merkittävät tekniset epäjatkuvuuskohdat (mikroelektroniikka), keksinnöt, merkittävät muutokset maailman rahamarkkinoilla ja valuuttakursseissa, epäjatkuvuuskohdat panosten kustannuksissa

(öljykriisi), ulkomaisten hallitusten tekemät poliittiset päätökset ja maailmanlaajuiset kysyntähuiput/-laskut ja sodat.

Timantissa esitetyt neljä kilpailuedun perustekijää ovat valtiovallan kilpailuetuun vaikuttamisen välineitä. Valtiovalta voi vaikuttaa kuhunkin neljästä perustekijästä joko positiivisesti tai negatiivisesti. Perustekijät voivat myös vaikuttaa valtioon. Tuotannontekijöihin vaikutetaan pääomamarkkinoita säätelevien määräysten, tukitoimien, koulutuspolitiikan ja muiden sen kaltaisten asioiden avulla. Valtiovallan vaikutus paikallisiin kysyntäoloihin on hienovaraisempi. Viranomaiset asettavat säädöksiä tai tuotenormeja, jotka sanelevat asiakkaiden tarpeet tai vaikuttavat niihin. Valtiovalta on usein myös merkittävä asiakas esimerkiksi televiestinnän, lentoliikenteen ja puolustustarvikkeiden alalla. Valtiovallan tapa hoitaa asiakkuuksiaan voi joko auttaa tai haitata maan toimialaa. Valtiovallan politiikka vaikuttaa myös yritysten rakenteeseen, kilpailutilanteeseen ja strategiaan esimerkiksi pääomamarkkinasäädösten ja veropolitiikan välityksellä. Perustekijät voivat puolestaan vaikuttaa valtiovallan harjoittamaan politiikkaan. (Porter 1991, s. 156-161)

2.3 Hyvinvointiklusteri Suomessa

Hyvinvointi ja terveys ovat monitahoisia käsitteitä ja niitä voidaan lähestyä monelta eri kantilta. Näin ollen on valittava tietty lähestymistapa, jonka mukaisesti käsitteitä tarkastellaan. Hyvinvoinnin ulottuvuuksiin on mahdollista kurkistaa Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuusluokittelun avulla. Allardt jakaa hyvinvointikäsitteen ytimekkäästi seuraaviin kolmeen luokkaan: 1) loving (yhteisyyssuhteet), 2) having (elintaso) ja 3) being (vieraantumisen vastakohta). Hyvinvoinnin ulottuvuudet Allardt jakaa hyvinvoinnin, onnellisuuden, elintason ja elämänlaadun nelikenttään, joka on esitetty taulukossa 1. Tässä luokittelussa hyvinvointi sarakkeessa elintasoa ja elämänlaatua arvioidaan objektiivisesti. Onnellisuus sarakkeessa taas elintason ja elämänlaadun arviot perustuvat ihmisten subjektiivisiin kokemuksiin.

Taulukko 1. Hyvinvoinnin ulottuvuuksien nelikenttä (Allardt 1976, s. 33).

	Hyvinvointi	Onnellisuus
Elintaso	Aineellisiin ja persoonattomiin resursseihin perustuva tarpeentyydytys	Subjektiiiviset tunteet ja kokemukset yksilön materiaalisista ja ulkoisista elinehdoista
Elämänlaatu	Ihmisten välisiin, ihmisen ja yhteiskunnan sekä ihmisen ja luonnon suhteisiin perustuva tarpeen tyydytys	Subjektiiiviset tunteet ja kokemukset suhteesta ihmisiin, luontoon ja yhteiskuntaan

Nelikentässä määritellyt arvot ja arvoulottuvuudet perustuvat kolmeen seikkaan: 1) tietoon siitä mistä ihmiset kärsivät, 2) tietoon niistä tavoitteista, joita ihmiset ilmaisevat yhteiskunnallisella toiminnallaan ja 3) tietoon ihmisten kielellisesti ilmaisemista toivomuksista ja arvostuksista. Näin ollen on mahdollista havaita, että hyvinvointi on paljon laajempi käsite, kuin pelkästään ihmisen terveys. Allardtin nelikentässä ihmisen terveys kuuluu ensimmäiseen laatikkoon eli elintason ja hyvinvoinnin muodostamaan polttopisteeseen.

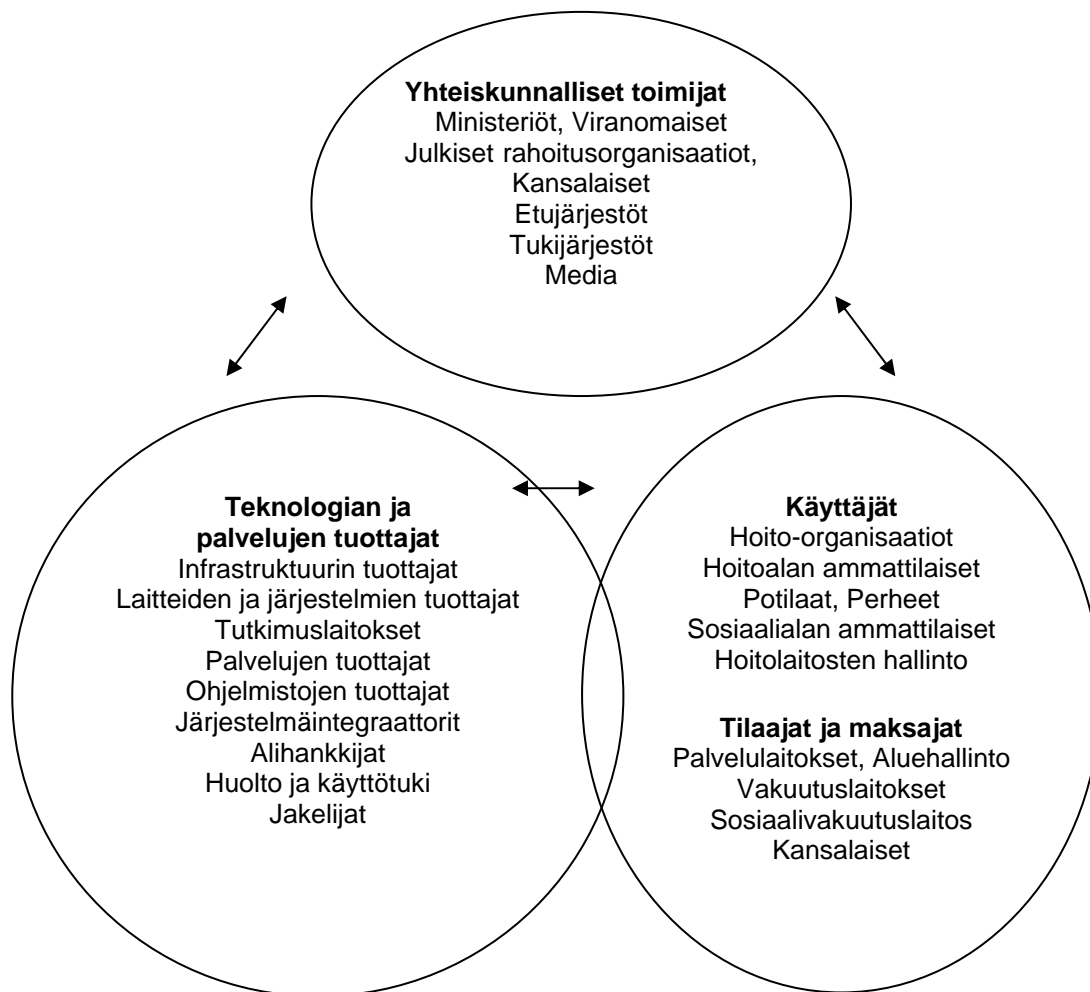
Suomen hyvinvointiklusteriin kuuluvista organisaatioista suurin osa toimii ihmisten terveyden edistämiseksi. Voidaan siis ajatella, että ihmisen hyvinvoinnilla tarkoitetaan usein myös sitä, että ihminen on fyysisesti ja psyykkisesti terve. Eri tieteenalojen piirissä terveyttä on määritelty eri tavoin. Tunnetuin positiivisen terveyden määritelmä on Maailman terveysjärjestön (WHO:n) esittämä, joskin se viittaa myös negatiiviseen terveyteen. WHO:n määritelmä terveydestä ”as a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity” tarkoittaa, että terveys ei ole vain sairauden tai heikkouden puuttumista vaan täydellisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila. (WHO 2003).

Koivukankaan ja Valtosen (1995) määritelmässä hyvinvointiklusteri verkostoi hyvinvoinnin edistämiseen tai sen puutteiden kompensointiin liittyvät organisaatiot (tiedon, taidon, palveluiden ja tavaroiden tuottajat). Kyseiseen organisaatiorypääseen kuuluu yksityisiä ja julkisia sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajia, teknologisen ja tieteellisen tiedon tuottajia ja välittäjiä sekä palvelutuotantoon liittyvien tavaroiden

tuottajia. Hyvinvointiklusterin sisältäessä tuotteiden ja tavaroiden sekä hyvinvointipalveluiden tuotannon, kuuluu siihen laaja palvelujärjestelmien, organisaatioiden ja yritysten verkosto, joka kattaa elinkeinoelämän, julkisen vallan ja kansalaisen. Samalla todetaan, että hyvinvointiklusterit ovat paikallisia verkostoja, joissa kunnat, yritykset, järjestöt, kansalaiset ja muut viranomaiset panostavat hyvinvointipalvelujen tuottamiseen ja kehittämiseen yhteistyön avulla. Hyvin vastaavanlaisia määritelmiä hyvinvointiklusterille löytyy muun muassa Kivisaareltä (Kivisaari et al. 2001), Mäkiselältä (Mäkinen et al. 2001) ja Aalto-Wahlstedtiltä ja Puuruselta (Aalto-Wahlstedt ja Puurunen 2000).

2.3.1 Hyvinvointimarkkinoiden osapuolet

Saranummi (Saranummi 2001) näkee hyvinvointimarkkinoilla vaikuttavina osapuolina yhteiskunnalliset toimijat, teknologian ja palvelujen tuottajat, käyttäjät ja maksajat. Kuvioista 2 käyvät ilmi hyvinvointimarkkinoilla vaikuttavien osapuolien todella laaja joukko. Tässä Pro gradu -työssä mielenkiinto ja tarkastelu kohdistuu hyvinvointimarkkinoihin lähinnä palvelujen tuottajien näkökulmasta. Tällöin tilaajien ja maksajien ryhmästä suurimmiksi asiakkaiksi muodostuvat palvelulaitokset ja kansalaiset. Palvelulaitokset ovat Suomessa pääosin julkisia organisaatioita.



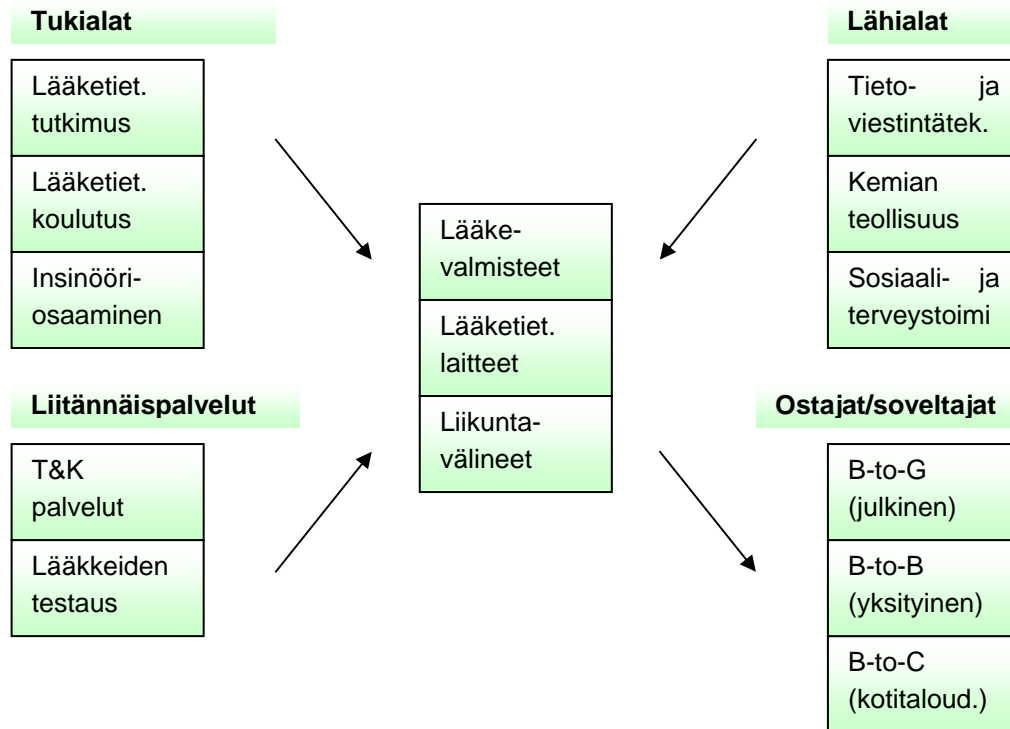
Kuvio 2. Hyvinvointimarkkinoiden verkoston osapuolia. (Saranummi 2001, s. 3).

Yhteiskunnalliset toimijat vaikuttavat hyvinvointimarkkinoilla merkittävinä rahoittajina. Suomen sosiaali- ja terveystoimet määrittävät vuosittain valtion budjetissa. Näin ollen yhteiskunnallisten toimijoiden ryhmä suurelta osin päättää, kuinka paljon rahaa palvelujen tuottajien asiakkaille on vuosittain käytössä. Julkisen rahoituksen osuus terveydenhuollon kokonaismenoista oli vuonna 2001 varsin mittava eli 75,6% (Kunnat.net 2003).

2.3.2 Hyvinvointiklusterin teollinen rakenne

Suomen hyvinvointijärjestelmän perusta on terveydenhuoltojärjestelmä, johon yritykset tarjoavat tuotteita ja palveluita. Klusterin teollisen osan ydinaloja ovat sekä lääkkeiden ja farmaseuttisten tuotteiden että terveydenhuollon laitteiden ja tarvikkeiden valmistus.

Pääosa hyvinvointiklusterin tuotteista on korkean teknologian tuotteita. Kuviosta 3 nähdään hyvinvointiklusterin teollinen rakenne.



Kuvio 3. Hyvinvointiklusterin teollinen rakenne (Mäkinen et al. 2001, s. 2).

Hyvinvointiklusterin teollista rakennetta leimaa julkisen vallan voimakas mukanaolo. Valtaosa perustutkimuksesta ja huomattava osa soveltavasta tutkimuksesta rahoitetaan julkisin varoin. Julkinen valta on suoraan tai välillisesti myös merkittävä asiakas. Lisäksi viranomaiset säätelevät lakien ja muiden säännösten avulla klusterin toimintaa. Alan innovaatioiden synnyn kannalta keskeisessä asemassa on lääketieteellinen tutkimus, jonka edistysaskeleet luovat sekä uusia tarpeita että mahdollisuuksia niiden tyydyttämiseen. Muita tärkeitä tekijöitä innovaatioiden synnyn ja tuotteiden kehittämisen kannalta ovat tekniikan edistysaskeleet. Erityisen tärkeitä hyvinvointiteollisuudelle ovat kemiassa, biotekniikassa, elektroniikassa ja automaatiotekniikassa tehdyt innovaatiot. Teknisten innovaatioiden lisäksi edistystä luovat myös terveydenhuollon kehitystarpeet sairaanhoidon ja ennaltaehkäisevän hoidon osalta. (Mäkinen et al. 2001, s. 2)

2.4 Hyvinvointiklusteri Keski-Suomessa

Hyvinvointiklusteriverkosto koostuu hyvinvoinnin välittömään edistämiseen tai sen puutteiden korvaamiseen kytkeytyvistä organisaatioista sekä tiedon, taidon, tavaroiden ja palvelujen tuottajista. Hyvinvointiklusterin tarkoituksena on tuoda markkinoille ihmisten hyvinvointia edistäviä tuotteita ja palveluja. Hyvinvointiklusteriin kuuluu yhtenä osa-alueena liikuntaklusteri, joka muodostuu kunnan eri hallinnonaloista, tutkimus- ja koulutusorganisaatioista, yrityksistä, liikuntajärjestöistä sekä kansalaisista. Yhteistyö, jota he tekevät, mahdollistaa ja edistää kansalaisten liikkumista, joka puolestaan parantaa kansalaisten terveydentilaa, toimintakykyä ja sosiaalista elämää. (Ojala 1999,6-9.)

Keski-Suomen maakuntaohjelman (Keski-Suomen liitto 2003) mukaan Keski-Suomen maakunnan tavoitteena on profiloitua väestön hyvinvoinnin edistäjäksi. Tavoitteena on väestön hyvinvoinnin paraneminen ja sukupuolten, väestöryhmien ja alueiden välisten hyvinvointierojen kapeneminen. Maakunnan eri toimijoiden yhteistyönä laatima hyvinvointistrategia perustuu yhdeltä osin ajatukseen, että hyvinvoinnista rakennetaan alueellinen kilpailutekijä.

Maakuntaohjelmassa hyvinvointialalla tarkoitetaan sosiaali-, terveys-, liikunta- ja nuorisotyön tehtäväalueita. Keski-Suomen hyvinvointialan rakennetta kuvataan perusteiltaan toimivaksi, mutta samalla palvelutarjonnassa todetaan olevan maakunnan sisäisiä eroja. Palveluiden valinnanmahdollisuudet keskittyvät lähinnä maakunnan keskuseudulle. Palveluiden tuotanto perustuu monilta osin maakunnan rajoihin ja palveluiden porrastukseen. Perusterveydenhuollon, sosiaalipalveluiden sekä erikoissairaanhoidon kesken on etsitty toimivaa ja kunnallistaloudellisesti kestävää mallia. Hyvinvointialan liiketoimintamahdollisuuksia etsitään aktiivisesti ja hallintorajat ylittävää yhteistyötä tehdään jonkin verran.

Toimivat hyvinvointipalvelut vaikuttavat asuinpaikan valintaan ja niitä pidetään jo nyt tärkeinä. Hyvinvointipalveluiden ja muiden palveluiden kehittäminen nostettiin Keski-

Suomen maakuntasuunnitelmassa yhdeksi kehittämisen painoalueeksi. (Keski-Suomen liitto, 2003).

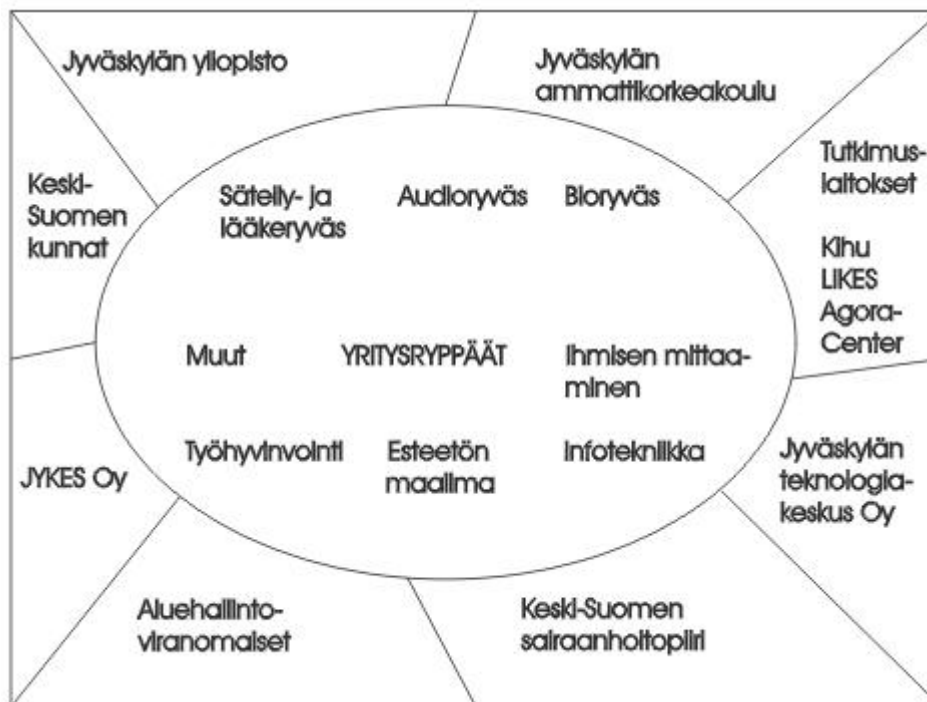
2.4.1 Hyvinvointiala ponnistaa strategiasta

Hyvinvointiteknologian ja -teollisuuden kehittämisstrategia tähtää selvittämään Jyväskylän seudulla vallitsevia vahvoja osaamisalueita, jotka toimivat eräänlaisena lähtökohdana menestyksen tavoittelulle. Strategiatyö etsii myös pullonkauloja, jotka ehkäisevät kannattavan yritystoiminnan käynnistymistä tai potentiaalisten ideoiden kaupallistamista. Niin ikään strategiatyö tähtää kärkihankkeiden nimeämiseen ja sitä kautta strategisten tavoitteiden konkretisoimiseen. Ensin tulee saada kuntoon tuottava teollinen toiminta, jonka jälkeen kehittämistoimia on mahdollista laajentaa palveluyrityksiin ja julkisiin palveluihin.

Palveluyritysten merkittävin osa-alue hyvinvointiklusterissa keskittyy kuntoutustoimintaan, mikä edesauttaa Jyväskylän seutua muodostamaan kuntoutusklusterin. Mahdollisuuksien realisointi edellyttää alan tuotannollisten yritysten, kuntoutuslaitosten, yliopiston terveystieteen laitoksen ja fysioterapiayrittäjien sekä kunnallisten palvelutuottajien keskinäisten klusterirakenteiden muodostamista.

(Jyväskylän seutu 2003)

Strategia esittelee myös tulevaisuuden visiota siitä, millaiseksi muodostuu Jyväskylän seudun hyvinvointiklusteri ja minklaisia ovat siinä mukana olevat yritysryppäät ja muut sidosryhmät. Kuviossa 4 on esitetty mukana mahdollisesti olevat osapuolet. Vielä kehitystyön alla oleva liikuntaklusteri saattaa muuttua ja muuntua jo mainituksi kuntoutusklusteriksi tai olla osa sitä, mutta joka tapauksessa se on osa laajempaa hyvinvointiklusteria. Liikuntaklusterin mukanaolo hyvinvointiklusterissa tapahtuu joko yritysryppäiden muodossa tai sitten muiden mukana olevien sidosryhmien kautta.



Kuvio 4. Keskeiset hyvinvointiteknologian ja –teollisuuden yritysryppäät ja muut sidosryhmät (Jyväskylän seutu 2003)

2.4.2 Visiota 2010 ohjaavat strategiset tavoitteet

Hyvinvointiteknologian ja –teollisuuden kehittämisstrategiasta (Jyväskylän seutu 2003) käy erinomaisesti selville ne kehittämisen painopisteet ja avainhankkeet, joiden avulla toimialan asemaa on mahdollista vahvistaa kansainvälisesti, kansallisesti ja alueellisesti. Lähtökohtana strategiassa pidetään ns. kotipesän kuntoon laittamista, koska se on edellytys kansallisen ja kansainvälisen aseman vahvistumiselle. Hyvinvointiteknologiassa kotimarkkinoita pidetään pilottimarkkinoina ja kansainvälisiä markkinoita liiketoiminnan varsinaisena pelikenttänä. Strategiset tavoitteet kohdistuvat neljään suurempaan osa-alueeseen, joita ovat 1) teollinen toiminta, 2) palvelutuotanto, 3) tutkimus ja koulutus sekä 4) markkinointi ja viestintä. Jokainen näistä neljästä osa-alueesta koostuu kolmesta pienemmästä osa-alueesta. Tämän tutkielman kannalta mielenkiinto kohdentuu erityisesti palvelutuotantoon ja siitä esitettyihin strategisiin tavoitteisiin.

Strategiset tavoitteet tarkasteltuna osa-alueittain:

Teollisen toiminnan yhtenä strategisena osatavoitteena on nostaa hvt-toimialan kokonaisliikevaihto-osuus Jyväskylän alueella siten, että kannattavuus kasvaa 0,3 prosentista 5 prosenttiin koko maan liikevaihdosta vuoteen 2015 mennessä. Toisena osatavoitteena on nostaa alueen hvt-liiketoiminnan kasvunopeus 5 prosenttiyksikköä maan keskitasoa korkeammaksi vuoteen 2006 mennessä. Kolmantena osatavoitteena on turvata 4-5 miljoonan euron pääomasijoituskapasiteetti kutakin tavoiteltua 10 miljoonan euron kasvusysäystä kohden.

Palvelutuotannon yhtenä strategisena osatavoitteena on luoda toimivat vuorovaikutuskanavat alueen teknologiayrittäjien ja sosiaali- ja terveystalouden tuottajien välille. Toisena osatavoitteena on tukea yksityisten palveluyritysten verkottumista keskenään ja yliopiston ja ammattikorkeakoulun suuntaan niin, että ne kykenevät tarjoamaan jo vuonna 2006 kilpailukykyisiä alueellisia hyvinvointipalveluja. Kolmantena osatavoitteena on tarjota hyvinvointialan järjestöille tukea toiminnan laajentamiseksi ja monipuolistamiseksi niin, että niiden toiminta Jyväskylän seudulla ylittää vuonna 2006 valtakunnallisen keskitason.

Tutkimuksen ja koulutuksen ensimmäisenä strategisena osatavoitteena on ohjata koulutus- ja tutkimustoimintaa tukemaan hyvinvointialan teknologiayritysten kasvua ja uusia tavoitteita. Toisen osatavoitteen tarkoituksena on vahvistaa ihmislähtöisen teknologian osaamisen ja tutkimuksen edellytyksiä ja tehdä uusia avauksia teknistieteellisen ja lääketieteellisen osaamis pohjan kehittämiseksi ja laajentamiseksi. Kolmannen osatavoitteen avulla pyritään vaikuttamaan yrittäjähenkisen, kansainväliseen liiketoimintaan tähtäävän asenne- ja arvopohjan sekä liikkeenjohdon osaamisen kehittymiseen.

Markkinoinnin ja viestinnän strategisten osa-alueiden tavoitteena on nostaa alueen toimiala-osaaminen esille sekä valtakunnallisesti että kansainvälisesti. Lisäksi niiden tavoitteen on tukea yritysten yhteistyötä rahoittajien ja sijoittajien kanssa sekä luoda viestintäjärjestelmä, jolla yritykset saavat tietoa tutkimuksista, opin-näytteistä ja

harjoittelijoista, oppilaitokset yritysten koulutustarpeista ja opiskelijat mahdollisista harjoittelupaikoista ja työtilaisuuksista. (Jyväskylän seutu 2003)

2.5 Liikuntaklusteri

Liikuntaklusterin juuret ulottuvat vuoteen 1999, jolloin Jyväskylässä toden teolla ryhdyttiin käynnistämään liikuntaklusteri -hanketta. Hankkeen tavoitteeksi asetettiin hyödyntää eri alojen osaamista ikääntyvien liikunnassa. Jyväskylässä sosiaali- ja terveystieteiden keskuskeskukset ovat tehneet yhteistyössä liikunnallisen kuntoutuksen ja harrasteliikunnan palveluja jo pitkään. Liikuntaklusteri sai alkunsa Stakes:n Matti Ojalan ja Kuntokallio –säätiön Elina Karvisen aloitteesta Jyväskylän yliopistolle, jonka mukaisesti yliopisto ottaisi hyvinvointiteknologian toimialaan kuuluvan projektin suojiinsa. Hankkeen aikataulussa liikuntaklusterin aloitusajaksi hahmoteltiin syksyä 2000.

2.5.1 Ensiaskelia kohti liikuntaklusteria

Jyväskylän kaupunki pyrkii vastaamaan kansalaisten palvelutarpeisiin luomalla liikuntapalveluista laajan valikoiman huomioiden elämänkaaren kaikki eri vaiheet. Kaupungin tarjoamia palveluita on vuosien saatossa tuotettu yhteistyössä madaltaen eri hallinnonalojen sektorirajoja. Yhteistoiminta tulisi tapahtua horisontaalisesti ja vastuu tulisi jakaa kaikkien mukana olevien toimijoiden kesken, joita ovat; liikuntatoimi, sosiaali- ja terveystoimi, tekninen toimi, yritykset, oppilaitokset, tiede sekä tutkimus, urheilu- ja liikuntajärjestöt.

Klusterimallin mukaisessa tarkastelussa Jyväskylä muodostaa vahvan liikunnan osaamiskeskuksen runsaine toimijoineen. Jyväskylässä liikuntakulttuurin perustan muodostavat liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta, Suomen Gerontologian tutkimuslaitos, hyvinvointiteknologia –hanke, LIKES- tutkimuskeskus, Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuslaitos, Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden keskuskeskus sekä Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelukeskus liikuntapalveluiden tuottajana.

Iäkkäiden omasta kuntosalista eli seniorikuntosalista muodostuu yksi liikuntaklusterihankkeen projekteista, joka suunnitellaan erityisesti iäkkäiden tarpeisiin. Salin laitteet ja tilat suunnitellaan valitulle kohderyhmälle. Yhteistyöprojektit ovat onnistuneet liikunnan puolella ja niistä on olemassa ainoastaan myönteisiä kokemuksia. Yhteistyöprojektien kautta syntyneet monet toiminnot ja palvelut ovat vakiinnuttaneet asemansa ja jääneet pysyväksi palvelutuotannoksi. Iäkkäiden kuntosalitoiminta on kunnallispolitiikan kannalta viisas ja kaukonäköinen ratkaisu ja samalla se on osoitus yliopiston, tutkimuslaitosten ja kaupungin välisestä hyvästä yhteistyöstä. Eräänä kehitystehtävänä liikunta- ja sosiaali- ja terveystoimen alueella on yritystoiminnan ja tuotannon virittäminen. Yritys- ja jopa vientivetoisen liikuntatuotannon syntymiseksi Jyväskylässä olisi loistavat mahdollisuudet. Samalla nähdään, että julkinen palvelujärjestelmä liikunta- ja sosiaali- ja terveys-palveluineen olisi tärkeä asiakas sekä yhteistyökumppani.

Liikuntaklusterin eräänä tavoitteena on synnyttää hyvinvointiteknologiatuotteita sekä kehittää palvelujärjestelmä, siten että niillä on työllisyysvaikutuksia sekä mahdollisuuksia vientivetoisen toiminnan syntymiseen Jyväskylän seudulle. (Oinonen 1999)

Heikkisen (Jyväskylän yliopisto 2000) mukaan liikuntaklusteri –projektin tavoitteena on kerätä Jyväskylän kaupungin ympärille ikääntyvien ihmisten liikunnan kehittämisestä kiinnostunut toimijoiden joukko. Pilottiprojektin tavoitteena on kehittää seniorikuntosalimalli, johon liittyvällä tutkimusprojektilla on tarkoitus luoda sekä indikaattori- että käyttäjämääritysjärjestelmät seniorikuntosalille. Lisäksi Heikkinen toteaa, ”liikuntaklusteri –hanke on pitkäjänteinen projekti, jonka tutkimuslinja tulee kestäämään useita vuosia.”

Hyvinvointiteollisuuden markkinat tulevat olemaan voimakkaan kasvumuutoksen edessä muun muassa väestön ikääntymisen seurauksena. Uusien toimijoiden tullessa mukaan hyvinvointimarkkinat myös muotoutuvat uudelleen. Näitä uusia toimijoita näyttäisi tulevan etenkin informaatioteknologian ja hyvinvointiteknologian puolelta. (Kimmo Suomi ym. 2000)

2.5.2 Liikuntaklusteri- malli

Liikuntaklusterihankkeessa alusta asti mukana olleet tahot ovat olleet kiinnostuneita kehitteillä olleesta hankkeesta ja siten myös sitoutuivat käynnistämissuunnitelman laatimiseen. Hankkeen takana seisseet tahot olivat: Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalvelukeskus, Jyväskylän liikuntalvelukeskus, Gerontologian tutkimuskeskus ja Liikunnan sosiaalitieteiden laitos/liikunnan kehittämiskeskus Jyväskylän yliopistosta, Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, Jyväskylän Seudun Kehittämisyhtiö, Metitur Oy, Jyväskylän Teknologikeskus Oy, Jyväskylän Ammattikorkeakoulu, Kuntokalliosäätiö ja STAKES. Vanhusliikunnan klusterimalli rakentuu Porterin kilpailukyky mallin pohjalta (Porter 1991, s. 97-162) ja se on esitetty liitteessä 1. Vanhusliikunnan klusteri -toimintamallin rakentamisessa on huomioitu kilpailukykyä kuvaavan timantt mallin perustekijät, joita ovat tuotannon tekijäolot, yritysstrategiat, - rakenne ja kysyntäolot, lähi- ja tukialat sekä kysyntä tekijät.

Suomen ja Itkosen (2003) mukaan Jyväskylän liikuntaklusteriverkoston muodostavat Jyväskylän Teknologikeskus Oy, Jyväskylän liikuntalvelukeskus, Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalvelukeskus, Jyväskylän yliopiston Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, Gerontologian tutkimuslaitos Jyväskylän yliopistosta, Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (LIKES-tutkimuskeskus), Jyväskylän Seudun Kehittämisyhtiö Jykes Oy, Metitur Oy, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Kuntokalliosäätiö, STAKES ja Jyväskylän yliopiston Liikunnan Kehittämiskeskus.

3. Esimerkkitapauksena Seniorikuntoliikuntasali

Tutkielman tässä osassa luodaan yleiskatsaus seniorikuntoliikuntasaliin, jonka jälkeen siirrytään tarkastelemaan seniorikuntoliikuntasalin kilpailukykyä. Seniorikuntoliikuntasalin nykyhetken kilpailukyvyistä ja tulevaisuudessa kilpailukykyä lisäävistä tekijöistä pyritään luomaan kokonaisvaltainen kuva haastatteluaineistoa analysoimalla. Lopuksi laaditaan yhteenveto kilpailuetua lisäävistä tekijöistä, joita sitten arvioidaan Porterin (Porter 1991, s. 97-162) kilpailukykykymallia mukaillen.

3.1 Laadullinen tutkimus

Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (1997, s.161-181) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on lähtökohtana ”todellisen” elämän kuvaaminen ja ymmärtäminen. Todellisuus on erittäin vaikea määrittellä tarkasti, koska tapahtumilla on taipumus muovata toinen toisiaan ja usein tapahtumille on mahdollista löytää monisäikeisiä suhteita. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus pyrkii tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tiedon keruun välineenä suositaan ihmistä, sillä mittausvälineillä ei voida saada niin luotettavaa tietoa, mitä tutkija havainnoin ja haastatteluin hankkii. Tutkimuksen lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesien testaaminen vaan siinä pyritään tarkastelemaan aineistoa monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Tutkimuksen tekijä ei voi täysin vapautua arvolähtökohdista, joten ne vaikuttavat siihen miten tutkittuja ilmiöitä pyritään ymmärtämään. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdotonta tavoitella objektiivisuutta perinteisessä mielessä, sillä tutkija ja se mitä tiedetään, sulautuvat toisiinsa. Laadullisen tutkimuksen tulokset ovat riippuvaisia tutkimuksen paikasta ja ajasta.

3.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimuksessa on kyse käytännön ongelmien kokonaisvaltaisesta tarkastelusta ja kuvauksesta sekä ilmiön laadusta. Tämä täytyy tehdä kiinteässä yhteydessä yksittäiseen tilanteeseen tai tapahtumaketjuun. (Syrjälä et al. 1995, s.11-13). Syrjälän ja Nummisen (1998) mukaan tapaustutkimuksen tarkastelukohteena on tilanteeseen osallistuvien ihmisten näkemykset ja kokemukset tietyistä teoista, ilmiöistä tai toiminnoista, ts. niiden välitön merkitys osallistujille. Laadullinen tapaustutkimus on kuvailevaa, mutta toisaalta siinä pyritään löytämään ilmiöille myös selityksiä. Tässä tutkielmassa tutkimusstrategia toteutetaan tapaustutkimuksena keräten laadullista aineistoa asiantuntijahaastattelujen avulla. Haastattelut toteutettiin teemahaastattelu –periaatteita noudattaen.

3.3 Yleistä seniorikuntoliikuntasalista

Seniorikuntoliikuntasali aloitti toimintansa tammikuussa 2002, mutta varsinaiset avajaiset järjestettiin helmikuussa 2002. Seniorikuntoliikuntasali toimii Jyväskylässä vesiliikuntakeskus AaltoAlvarin yhteydessä. Tila on tarkoitettu erilaisten liikuntaryhmien käyttöön kuntoilu- ja jumppasaliksi sekä mahdollisten yleisötilaisuuksien, kuten kokousten, pitopaikaksi. Salia voidaan pitää lajissaan ensimmäisenä Suomessa perustettuna seniorikuntoliikuntasalina, jonka suunnittelussa huomioitiin käyttäjien erityisvaatimukset. Salin suunnittelu- ja toteutus tehtiin usean vahvaa ammattiosaamista omaavan tahon yhteistyönä. Mukana olivat Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalokeskus ja Jyväskylän liikuntapalvelukeskus, Jyväskylän yliopistolta Liikunnan sosiaalitieteiden laitos ja Gerontologian tutkimuskeskus, Liikunnan kehittämiskeskus, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhtiö, LIKES-tutkimuskeskus, Jyväskylän Seudun Kehittämisyhtiö Jykes Oy, Metitur Oy, Jyväskylän teknologiakeskus Oy, Kuntokalliosäätiö ja STAKES.

Salilla on polkupyöräergometri ja kävely-juoksumatto lämmittely- ja kestävyystyypistä harjoittelua varten sekä kymmenen eri päälihasryhmiä harjoittavaa voimailulaitetta.

Voimailulaitteisiin tuli vuoden 2002 aikana Smart Card -järjestelmä. Voimailulaitteet ja Smart Card -järjestelmän salille toimitti HUR Oy.

Vuoden 2002 aikana sali toimi osan aikaa seniorikuntoliikuntasalina ja osan aikaa muiden ryhmien käytössä (liite 2). Kevättalvella ja keväällä 2002 sali toimi seniorikuntoliikuntasalina maanantaisin, keskiviikkoisin ja perjantaisin kello 8.00-12.00. Muut päiväajat sali oli muiden ryhmien käytössä, joista mm. TULES -ryhmät ja veteraaniryhmät käyttivät kuntosalia ja sen laitteita aktiivisesti

Seniorikuntoliikuntasalin toiminnan erikoisuutena vuonna 2002 toimi ilmaiset uimahallikuljetukset, joilla pyrittiin saamaan myös liikuntakyvyltään heikot ikäihmiset mukaan kuntosalitoimintaan. Kuljetukset poimivat tietyn ajoreitin mukaan asiakkaita linja-autopysäkeiltä ja veivät heidät AaltoAlvariin (liite 3). Toiminta jatkui myös syksyllä 2002 ja keväällä 2003. Seniorikuntoliikuntasalin toiminnasta vastaa Jyväskylän liikuntapalvelukeskus, joka on järjestänyt erityisryhmien liikunnanohjaajan vastaamaan salin toiminnasta ja kuntosaliryhmien ohjaamisesta.

3.4 Seniorikuntoliikuntasalin toimintaympäristö

Jyväskylän kaupunki on vireä yliopistokaupunki, jonka väkiluku kohosi vuoden 2003 lopussa n. 82 500 asukkaaseen. Jyväskylän maalaiskunnassa puolestaan asuu n. 33 500 asukasta. Jyväskylän monipuoliset vapaa-ajan palvelut ja kuntalaisten hyvinvointiin panostava kaupunkikuva vetävät uusia asukkaita puoleensa ja etenkin vanhempia ikäluokkia.

Jyväskylässä kuten koko Suomessa väestön ikärakenne on muuttunut syntyvyyden vähetessä ja eliniän kasvaessa. Tarkasteltaessa Jyväskylän väestön ikärakennetta nähdään, että vuonna 1999 yli 64- vuotiaita oli yli 11 000 tuhatta, joka on yli 14% Jyväskylän koko väestömäärästä. (ks. taulukko 2). Vuonna 2020 65 vuotta täyttäneitä on ennustettu olevan Jyväskylässä reilusti yli 17 000 henkilöä. Prosentuaalisesti tarkasteltuna tämä tarkoittaa yli 64-vuotiaiden väestöosuuden kasvua lähes 60% vuoteen 2020 mennessä. (Stakesin Online-kuntatilasto 2002.)

TAULUKKO 2. Ikääntyneiden määrä ja väestöllinen osuus Jyväskylässä vuonna 1999 sekä ennuste vuodelle 2020. (Stakesin Online-kuntatilasto 2002.)

Väestö	Jyväskylä
65-74 vuotiaita v. 1999 / % väestöstä	5634 / 7,23
65-74 vuotiaita ennuste v. 2020 / % väestöstä	9780 / 11,75
75 täyttäneitä v. 1999 / % väestöstä	4429 / 5,69
75 täyttäneitä ennuste v. 2020 / % väestöstä	6443 / 7,74
85 täyttäneitä v. 1999 / % väestöstä	1014 / 1,30
85 täyttäneitä ennuste v. 2020 / % väestöstä	1481 / 1,78

Seniorikuntoliikuntasalin palvelut ovat tarkoitettu niin itsenäisesti toimeentuleville kuin koti- tai laitoshoidon tarpeessa oleville. Taulukkoon 3 on koottu koti- / laitoshoidon tarpeessa olevien Jyväskyläläisten määrät vuonna 1999.

Koti- / laitoshoitomuoto	Jyväskylä
Kotihoitoapua saaneita vanhustalouksia	970
Omaishoidon tuki; 65 v. -hoidettavia yhteensä / % 65-vuotta täyttäneistä	176 / 1,75
Palveluasumisen asiakkaat / % 65-vuotta täyttäneistä	289 / 2,87
Vanhainkotien asiakkaat / % 75-vuotta täyttäneistä	209 / 4,72
75 v.-pitkäaikaispotilaat sairaanhoidossa / % 75-vuotta täyttäneistä	180 / *

TAULUKKO 3. Ikääntyvien koti- ja laitoshoidon tarve vuonna 1999. (Stakesin Online-kuntatilasto 2002.) (* = tietoa ei saatavilla)

Suomen (Suomi 2000) mukaan kuntoliikuntasali on yksi käytetyimmistä sisäliikuntatiloista. Säännöllisesti kuntoliikuntasalia käyttäviä oli koko väestöstä 14%, mikä tarkoittaa n. 728 000 henkilöä. Tutkimukseen vastanneiden mukaan 20% naisista ilmoitti käyttävänsä kuntoliikuntasalia vähintään kerran viikossa. Miehistä 7% ilmoitti käyttävänsä kuntoliikuntasalia vähintään kerran viikossa. Kuntoliikuntasalia täysin käyttämättömien osuus naisten keskuudessa oli 52% ja miesten keskuudessa 75%.

Samassa tutkimuksessa tarkasteltiin ikäryhmittäin suosituimpia liikuntapaikkoja. Vanhimpien ikäryhmien suosimia liikuntapaikkoja olivat suosituimmuusjärjestyksessä 1) uimahallit, 2) kevyen liikenteen väylät ja 3) kuntoliikuntasalit.

Lähes 30% vastanneista mieltää kuntoliikuntasalin viiden tärkeimmän perusliikuntapaikan joukkoon, mikä vastaa n. 1.5 miljoonaa kansalaista. Tämä luku osoittaa mahdollisten kuntoliikuntasalien väestömarkkinat. Perusliikuntapalveluista uinti ja sen myötä uimahallipalvelut miellettiin yleisimmiksi palveluiksi kun taas kuntoliikuntasalit olivat toiseksi yleisimpiä perusliikuntapalveluja.

Ikäryhmässä 50-60 -vuotta tärkein laji oli kävely-lenkkeily, mutta yli 60 -vuotiaiden suosituin laji oli kuntokoulu/kuntojumppa. Alueellisen tarkastelun tuloksena havaittiin, että uinti oli suosituinta koko maassa ja toiseksi tärkeimpänä oli kuntokoulu/kuntojumppa lukuun ottamatta Itä-Suomea.

Kuntosalibarometrin (Kuntosalibarometri 2002) mukaan kuntosalia käyttävät tällä hetkellä tyypillisesti 20-40-vuotiaat. Liki 75% tutkimukseen osallistuneista saleista ilmoittaa suurimmaksi asiakasryhmäkseen joko 20-30 -vuotiaat tai 30-40 -vuotiaat. Kuntosaleja käyttävät myös vanhemmat asiakkaat, sillä 5% kuntosaleista ilmoittaa suurimmaksi asiakasryhmäkseen yli 50-vuotiaat. Merkillepantavaa on myös se, että salien tärkeimmiksi asiakasryhmiksi nousevat keski-ikäiset ja nuoret aikuiset. Nykyisellään kuntosaleista reilu 10% ilmoittaa seniorikansalaiset tärkeimmäksi asiakasryhmäkseen. Näitä saleja ovat etupäässä kunnalliset salit.

Kolmannes tutkimukseen osallistuneista saleista arvioi seniorikansalaisten määrän lisääntyvän tulevaisuudessa. Tutkimuksen mukaan on todennäköistä, että väestön ikääntyessä seniorikansalaisten osuus kuntosalien asiakkaista nousee myös yksityisellä sektorilla. Ilmeisesti syntyy saleja, jotka palvelevat pääasiassa hyvin toimeentulevia ikääntyneitä.

3.5 Tutkimusmenetelmät

Hirsjärven & Hurmeen (1993; 1997) mukaan teemahaastattelu on yleisimmin käytetty kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmä etenkin kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Haastattelu on eräänlaista keskustelua, joka tähtää tiedon systemaattiseen

keräämiseen (Eskola & Suoranta 1998, s. 86-88). Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Metodologisesti teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän asioilleen antamia merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2000, s. 48).

Tuomen ja Sarajärven (Tuomi ja Sarajärvi 2003, s.) mukaan makukysymys ratkaisee lopulta tarvitseeko kaikille tiedonantajille esittää kaikki suunnitellut kysymykset, tarvitseeko kysymykset esittää tietyssä ja samassa järjestyksessä, tarvitseeko sanamuotojen olla jokaisessa haastattelussa samat, vaikka kyseessä on myös laadullisen tutkimuksen perinteisiin liittyvä kysymys. Teemahaastattelut vaihtelevat tyyllisesti hyvin suuresti vaihteluvälin liukuessa lähes avoimesta haastattelusta strukturoidusti etenevään haastatteluun.

Hirsjärven ja Hurmeen (1993) mukaan teemahaastattelun vahvana puolena on se, että se mahdollistaa uusien, ennen kirjaamattomien ilmiöiden esiintulon ja laajentaa tietoamme tunnettujen asioiden sisällöstä. Tavoitteena on saada haastateltava kertomaan asioita, jotka syventävät ja lisäävät ymmärtämystämme tutkimusongelmasta. Pattonin (1980, s. 206) mukaan teemahaastattelun etuina ovat lisäksi se, että teemat lisäävät aineiston yhtenäisyyttä helpottaen aineiston koontia. Loogisia puutteita on mahdollista ennakoita ja täydentää. Pattonin mielestä haittatekijäksi on luettava joidenkin, mahdollisesti tärkeiden teemojen pois jäänti.

3.6 Teemahaastattelu

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä sellaisten metodien käyttö, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille. (Hirsjärvi et al. 1997, s.165.) Tässä tutkielmassa käytetty metodi, teemahaastattelu, lukeutuu tähän joukkoon.

Haastattelurunko ja haastattelun teema-alueet muotoutuivat tutkimustehtävän pohjalta. Haastatteluun oli tarkoitus kutsua yksitoista henkilöä, mutta yhden haastateltavan

aikatauluun haastattelu ei mahtunut, joten lopulliseksi haastateltavien määräksi tuli kymmenen. Ennen varsinaisten haastattelujen aloittamista suoritin yhden esihaastattelun henkilöllä, joka ei liittynyt tutkimusaiheeseen millään tavoin. Esihaastateltavaksi valikoitui henkilö, jolla oli kokemusta yritystoiminnan kehittamisestä. Esihaastattelun tarkoituksena oli testata teemojen/kysymysten soveltuvuutta kehitystyön kartoittamiseksi tietyillä liiketoiminnan osa-alueilla. Haastateltaviin oltiin yhteydessä ensin puhelimitse tai sähköpostitse. Yhtä haastateltavaa oli mahdoton saada puhelimitse kiinni, joten häneen otettiin yhteyttä sähköpostitse ja esitettiin haastattelupyyntö. Haastattelupyyntö ja haastatteluajoista sopiminen onnistuivat yleensä ottaen varsin helposti, osin haastattelijan joustavasta ajankäytöstä johtuen.

Haastateltavat vaikuttivat hyvin kiinnostuneilta tutkielman aiheesta ja olivat siten valmiita osallistumaan tutkimushaastatteluun. Esihaastattelu antoi tuntumaa haastattelujen toteuttamisesta, mutta luonnollisesti haastattelijalla oli hieman jännittyneessä tilassa tehdessään ensimmäisiä haastatteluja. Haastattelutekniikka ja muistiinpanotekniikka kehittyivät haastattelujen edetessä varsin nopeassa tahdissa, mikä helpotti haastattelijan työskentelyä. Valtaosa haastateltavista puhui teema-alueista avoimesti ja itsenäisesti, mikä takasi haastattelijalle mahdollisuuden paneutua muistiinpanojen laadintaan. Jokainen haastateltava oli ollut tai oli edelleen tavalla tai toisella tekemisissä joko liikuntaklusteri -hankkeen tai seniorikuntoliikuntasali – hankkeen kanssa (liite 4). Koska kyseessä oli asiantuntijahaastattelu, niin odotettavissa oli runsassisältöisiä haastatteluja. Tämä haastattelijan ennakoarvio osoittautui haastattelujen edetessä todeksi. Haastattelujen runsassisältöisyys ei kuitenkaan johtanut järjestelmälliseen teema-alueista poikkeamiseen, joskin sitä tapahtui muutamissa haastatteluissa. Teema-alueista poikkeamiset eivät kuitenkaan häirinneet haastattelun etenemistä, mutta ne johtivat poikkeuksetta haastatteluun varatun ajan ylittymiseen.

Haastatteluajat oli sovittu etukäteen ja haastatteluun varattava aika oli jokaisella haastateltavalla tiedossa. Haastattelut sovittiin jokaisen haastateltavan kanssa työajalle, mutta vain kaksi haastateltavaa joutui keskeyttämään haastattelun puhelimeen vastatakseen. Haastattelun keskeytyminen ei vaikuttanut negatiivisesti haastattelun kulkuun muutoin kuin aikataulun osalta. Haastattelutilanteeseen takaisin pääseminen onnistui nopeasti ja se saattoi johtua siitä, että haastateltavat olivat motivoituneita ja keskittyneitä asiaan.

Haastattelut aloitettiin lämmittelykysymyksillä, joilla kartoitettiin haastateltavan asema edustamassaan yrityksessä/yhteisössä sekä sidettä seniorikuntoliikuntasaliin. Riittävän alkulämmittelyn takeeksi kysyttiin vielä onko haastateltava vierailut seniorikuntoliikuntasalilla tai käyttänyt salin palveluja. Seuraavaksi siirryttiin varsinaiseen haastatteluaiheeseen. Haastattelun päätteeksi kysyttiin vielä seniorikuntoliikuntasalin nykytilasta, tarkemmin ottaen salin vahvuuksista ja heikkouksista sekä seniorikuntoliikuntasalin tulevaisuudesta, tarkemmin ottaen sen mahdollisuuksista ja uhista. Haastattelujen kesto vaihteli noin 45 minuutista aina 1,5 tuntiin saakka.

Haastatteluissa käytettiin kynä ja paperi muistiinpanotekniikkaa eli haastattelija kirjoitti sitä mukaan vastauksia ylös kuin haastateltava niitä kertoi. Valmiiksi laadituille muistiinpanoarkeille taltioitui haastatteluaineisto, joka ensin suodattui haastattelijan päänupissa ydin- ja tukisanoiksi tai lyhyiksi lauseiksi. Muistiinpanoarkeissa oli haastateltaville esitetyt kysymykset (liite 5) sekä runsaasti tyhjää tilaa haastattelijan muistiinpanoille. Käsien kirjoitetut haastatteluaineistot kirjoitettiin puhtaaksi noudattaen kahta periaatetta. Ensinnäkin tavoitteena oli se, että haastateltavan ”ääni” tulee esille eli käytetään juuri niitä ilmauksia ja kannanottoja, joita haastateltava oli sanonut. Toisena periaatteena oli se, että vastaukset kirjoitetaan kokonaisina lauseina, mikäli haastateltava oli asian niin ilmaissut. Puhtaaksi kirjoitetut haastattelut lähetettiin sähköpostilla haastateltaville aineiston sisällöllistä ja kielellistä tarkistusta varten. Sähköpostissa lähetetty, haastattelun tarkistukseen kohdennettu, saatekirje on esitetty liitteessä 3.

Yksikään haastattelu ei palautunut haastattelijalle takaisin ilman, että niihin olisi tehty jotain korjausta. Pienin korjaus koski yhtä sanaa, jossa oli kirjoitusvirhe kun taas eniten muutoksia sisältäneessä haastattelussa korjauksia ja lisäyksiä oli runsaasti. Yleensä ottaen korjauksia tehtiin melko vähän ja tarkistuskierrokselle lähetetyt haastattelut palautuivat takaisin haastattelijalle 100%:sti. Haastatteluaineistoon tehdyt vähäiset korjaukset ovat saattaneet johtua useammasta tekijästä. Haastattelijan kannalta imartelevin vaihtoehto löytyy onnistuneesta muistiinpanotekniikasta, joka auttoi haastattelujen palauttamista haastateltavien ”näköiseen” muotoon ja joissa toistui heidän ajatuksensa. Toisena vaihtoehtona on se, että tutkimukseen valitut asiantuntijat olivat niin kiireisiä, etteivät he ehtineet keskittyä haastattelun perusteelliseen läpikäymiseen

vaan katsoivat päähinjoukset ja korjasivat karkeimmat virheet. Olkoon asia niin tai näin, mutta tarkistuskierröksellä käyneitä haastatteluja voidaan pitää luotettavina asiasisällöiltään, vaan ei kielellisiltä ilmaisuiltaan, haastattelutilanteeseen nähden ja tältä pohjalta aineistoa on hyvä lähteä jatko- käsittelemään. Käsin kirjoitetut haastattelut puhtaaksikirjoitettiin ja niistä koostui haastatteluaineistoa yhteensä 34 sivua.

3.7 Aineiston käsittely ja luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa analyysin teko alkaa tietyllä tavalla jo tiedonkeruun aikana, mutta lopullisesti se tapahtuu tutkimuksen loppuvaiheessa. Laadullisen aineiston keruussa on havaittavissa ennen pitkää saturaatio ilmiö eli kerätty aineisto alkaa toistaa itseään. Saturaatio ilmenee siinä vaiheessa kun haastatteluaineistoa alkaa olla riittävästi. Usein käy niin, että samat asiat alkavat kertautua esimerkiksi haastatteluissa ja tutkimusongelman kannalta ei enää uutta tietoa tule. Eskola ja Suoranta (1998) käyttävät tästä käsitteestä nimitystä ”aineiston kylläntyminen”. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistosta ei pidä tehdä päätelmiä yleistettävyyttä ajatellen. Aristoteelinen lähtökohta kuitenkin muistuttaa, että yksityisessä toistuu yleinen. Yksityistä tapausta tutkimalla riittävän tarkasti saadaan näkyviin myös se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi ym. 1997, s. 181-182.) Aineiston kylläntyminen oli havaittavissa haastattelujen edetessä. Haastatteluissa toistui tietyt faktat joka kerta ja haastateltavien tulkinnat ja mielipiteet alkoivat olla samansuuntaisia.

Syrjälän ym. (1995, 84) mukaan laadullisen tutkimuksen analysointi on kvalitatiivista sisällönanalyysia ja johon Lonkilan (1993, 14) mukaan kuuluu aineiston tiivistäminen (aineiston valikointi, fokusointi, yksinkertaistaminen, abstrahointi sekä muuntaminen), aineiston esittäminen ja johtopäätösten teko ja verifointi. Analyysi- ja tulkintaprosessi on oivallusten, epäilyjen, innostusten ja pettymysten prosessi, joissa tutkija uudelleen ja uudelleen tarkastelee aineiston tarjoamia mahdollisuuksia omien käytännön kokemusten ja kirjallisuuden, mutta ennen kaikkea oman ajattelunsa kautta. (Syrjälä 1995, s. 46.) Tässä tutkielmassa analyysi on kirjoittajan tulkintaa haastattelujen tarjoamasta aineistosta.

Laadullinen tutkimus ei tee poikkeusta tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa, sillä luotettavuutta tarkastellaan laadullisessa tutkimuksessa aivan samoin kuin muussakin tutkimuksessa. Kvalitatiiviseen aineistoon perustuvan tapaustutkimuksen luotettavuuden arviointi on koko tutkimusprosessia koskeva kysymys. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetään luotettavuuden käsitteinä reliabiliteetti ja validiteetti käsitteitä, joita sitten on pyritty muuntamaan tapaustutkimukseen soveltuviksi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään mieluummin käsitettä uskottavuus (Syrjälä ja Numminen 1988, s.135). Uskottavuudesta puhuvat myös Lincoln ja Guba (1985, s.103-126) ja samalla tarkoittavat uskottavuuden osoittamista sekä tulosten soveltamista ja toistettavuutta. He tarkastelevat tutkimuksen uskottavuutta etsimällä tutkimuksen totuusarvoa vastaavuudesta.

Syrjälän ym. (1995, s. 100-103) mukaan tutkijan taustasitoumuksiin perustuvalla subjektiivisuudella laadullisessa tutkimuksessa tarkoitetaan tutkittavan ja tutkijan välistä vuorovaikutusta, joka on vääjäämättä aina mukana. Samalla se on tutkimuksen voima. Tässä työssä luotettavuuteen on pyritty haastattelemalla useita seniorikuntoliikuntasaliin sidoksissa olevia henkilöitä. Erityisenä mielenkiinnon kohteena on seniorikuntoliikuntasalin kehittäminen ja nimenomaan vaikuttavassa asemassa (puhuttaessa seniorikuntoliikuntasalin kehitystyöstä) olevien ihmisten näkemykset kehityksen suunnasta, useasta eri näkökulmasta tarkasteltuna. Näin ollen tutkimuksen luotettavuuden voidaan katsoa toteutuvan.

Laadullisen aineiston ja siitä tulkinnan avulla löydettyjen merkitysten ja merkityskategorioiden luotettavuus perustuu mm. siihen, että aineiston ja johtopäätösten tulee vastata tutkittavan ajatuksia. Aineiston kohdalla validiteetti merkitsee aitoutta: aineisto on aitoa, kun tutkimushenkilöt puhuvat tai muuten ilmaisevat itseään samasta asiasta kuin tutkija oletti. Tähän pyrittiin esittämällä lämmittelykysymyksiä, jotka jo aiemmin esiteltiin. Johtopäätökset ovat valideja silloin, kun ne vastaavat tutkittavien tarkoituksia. Validiutta parantaa se, että tutkija ei esim. ylitulkitse aineistojen ilmaisuja. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ei voida tarkistaa tutkimusta toistamalla, koska uudessa tutkimuksessa ongelmien merkitys, aineiston luonne ja merkitysten tulkinta muotoutuvat aina uudelleen. Tutkijaa itseään voidaan myös pitää ”tutkimusmittarina”

teoreettisen perehtyneisyytensä ja prosessin intersubjektiivisuuden perusteella. (Syrjälä ym. 1995, s. 129-131, 152-154.)

Tutkijan tehtävänä on raportoida haastateltavilta keräämänsä aineiston erilaiset näkemykset ja viimekädessä tutkijan on päätettävä, mitä kokonaisuuksia ja yksityiskohtia voi jättää pois raportin luotettavuuden kärsimättä. Aineiston karsiminen ja yhteen liitettyjen asioiden tulkinta ovat tutkijan vastuulla. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi on viime kädessä lukijan tekemä.

3.8 Seniorikuntoliikuntasalin kilpailukyky ja sitä lisäävät tekijät

Seniorikuntoliikuntasali on yksi Jyväskylän liikuntapalvelukeskuksen ikääntyville suunnattu toimintakykyä ylläpitävää liikuntaa tarjoava palvelumuoto. Liikuntaklusteri – hankkeen pilottisalin on tarkoitus toimia suunnan näyttäjänä salin kehittämissä ja samalla olemassa olevan salin pohjalta on tarkoitus luoda konsepti muille samanlaisille hankkeille.

AaltoAlvarin seniorikuntosali on usean eri sidosryhmän itsenäinen projekti, joka käynnistyi jo vuonna 1999. Projektin tärkeimmät osapuolet ovat olleet Jyväskylän liikuntapalvelukeskus ja Jyväskylän yliopisto. Yliopiston tarkoituksena on ollut tuoda tutkimuksellinen osa projektiin, jonka tarkoituksena on tuottaa tieteellistä perustietoa. Perustiedon tavoitteena on palvella ensisijaisesti iäkkäitä henkilöitä ja tuottaa tietoa heille soveltuvasta kuntosaliharjoittelusta ja harjoittelun kannalta merkittävistä mitattavista ja harjoitettavista fyysisen suoritus- ja toimintakyvyn osa-alueista. Liikuntapalvelukeskuksen tarkoituksena oli aktivoida yli 55 vuotiaiden henkilöiden liikuntaa ja toimia samalla käytännön veturina, joka voisi antaa mallia muille kunnille.

Tärkeitä seikkoja seniorikuntosalisuunnitelmassa ovat olleet mm ilmastointi, valaistus, lattiapinnoitteet ja itse laitteet. Tällä tavoin on päästy lähemmäs seniorisalin tuotteistamista.

Seniorisalia käyttävistä asiakkaista suurin osa käy salilla kerran viikossa ja muu liikunnan tarve tyydytetään mm. kävelyllä, hiihdolla, uinnilla, jumpilla ja tansseilla. Salilla tarjotaan monipuolisia liikuntapalveluja yhdessä yhteistyökumppaneitten kanssa. Tarjottavia palveluja ovat muun muassa kuntovoimistelu, taiji, senioritanssi, step ja vesivoimistelu. Seniorikuntoliikuntasalin yhtenä tarkoituksena on opastaa asiakkaat kuntoilemaan salilla ja henkilökohtaisen kehityksen myötä heillä sitten voisi olla mahdollisuus siirtyä käyttämään vaikka AaltoAlvarin tavallista kuntosalia. (Kuntosalli&fitness- lehti 2003).

Kuten jo aiemmin on tullut todettua, niin tämän tutkimuksen tarkoituksena on arvioida jo olemassa olevaa kilpailukykyä ja arvioida niitä tekijöitä, jotka voivat olla muodostamassa seniorikuntoliikuntasalin kilpailukykyä tulevaisuudessa. Se miten tässä tutkimuksessa tarkastellaan kilpailukykyä, riippuu täysin valituista lähestymistavoista ja työkaluista. Täydellistä kilpailukykyyn arviointia ei voi tehdä, koska sen tekoa rajoittaa se, että seniorikuntoliikuntasali toimii kunnallisena palveluntarjoajana. Niinpä tässä tutkimuksessa pyritään lähestymään seniorikuntoliikuntasalin kilpailukykyä tarkoin valituista näkökulmista, joiden pohjalta kehitysehdotuksia on mahdollista laatia. Valittu lähestymistapa ottaa huomioon seniorikuntoliikuntasalin tuotteet ja palvelut, asiakkaat ja asiakasryhmät, kilpailun sekä yhteistyön/verkostoitumisen. Tutkimukseen saadaan lisää syvyyttä ja laajuutta kun huomioidaan seniorikuntoliikuntasalin nykytila vahvuuksia ja heikkouksia arvioiden sekä tulevaisuuden ennuste mahdollisuuksia ja uhkia pohtimalla.

Tutkimukseen valitut asiantuntijahenkilöt (liite 4) ovat mitä parhaimpia arvioimaan seniorikuntoliikuntasalin kilpailukykyyn muodostumista, saliin liittyviä vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Asiantuntijoiden erinomaisuutta tutkimuksen kannalta lisää se, että jokainen heistä on ollut mukana seniorikuntoliikuntasalin suunnittelu/kehitystyössä alkumetreiltä saakka tavalla tai toisella ja valta osa haastateltavista on edelleen aktiivisesti osallisina salin toimintaan. Haastattelujoukon vahvuutta lisää myös joukon muodostuminen hyvin eritaustaisista haastateltavista. Mukana haastateltavien joukossa on sekä julkisen että yksityisen sektorin edustajia. Lisäksi haastateltavien joukko sisältää salin toimintaan suoraan ja epäsuoraan vaikuttavia henkilöitä kuten seniorikuntoliikuntasalin ohjaajan/vastuhenkilö sekä liikuntaklusteri työryhmän puheenjohtajan.

3.8.1 Tuotteet ja palvelut

Ensimmäisenä toimintavuotena vuonna 2002 seniorikuntoliikuntasalilla tarjottiin palveluja lähinnä sosiaali- ja terveystalokeskuksen ja liikuntapalvelukeskuksen asiakkaille ja ryhmille. Salilta oli varattu aikaa myös vapaaseen harjoitteluun, jolloin kuka hyvänsä sai käyttää hyväksi salin tarjoamia mahdollisuuksia.

Palvelut, jotka kohdistuivat salia käyttäneeseen pääryhmään, koostuivat lähinnä erikuntoisille tarkoitetuista kuntosalitunneista, joilla opeteltiin laitteiden käyttöä ja kuntosaliharjoituksen rakennetta ja läpikäyntiä, vapaasta kuntosaliajasta, naisten kuntovoimistelusta, aerobicista ja miesten kuntovoimistelusta.

Seniorikuntoliikuntasalin muut käyttäjät ryhmä huomioitiin erikseen ja heille salilla oli omat palvelumuotonsa. Salilla tarjottiin kuntosaliaikaa kuntosalilaitteilla tapahtuvaa harjoittelua varten, tanssijumppaa, rasvanpoltojumppaa, bootcampia, kuntopiiriä, niska-hartia jumppaa, pumpppia, selkäharjoitusta, vatsanpudotustalkoita miehille, venytystä/rentoutusta, aerobicia ja perusjumppaa.

Seniorikuntoliikuntasalin tuotteet/palvelut voisivat rakentua tulevaisuudessa entistä runsaamman palvelutarjonnan varaan. Haastatteluaineistosta nousi selvästi esille muutama palvelumuoto, jotka voisivat olla mukana seniorikuntoliikuntasalin palvelutarjonnassa jo olemassa olevien palvelujen rinnalla. Uudet palvelut voisivat myös osaltaan tyydyttää asiakkaiden lisääntyviä tarpeita.

”Seniorikuntoliikuntasalissa voisi olla samat palvelut kuin tällä hetkellä ja niitä voisi täydentää testaus- ja mittauspalveluilla. Lisäksi salilla voisi olla esim. kerran viikossa terveydenhoitopalvelu tai lääkäripalvelu. Salin tulisi toimia ikääntyneiden infopankkina, josta he saavat helposti hyödyllistä tietoa...” (Haastattelu 2.)

Salilla tarjottavat palvelut tuotetaan tällä hetkellä pitkälti salin oman henkilökunnan toimesta ja yhteistyössä julkisen sektorin sisällä. Tämä malli vaikuttaa hyvältä, mutta riittämättömältä tulevaisuutta silmällä pitäen. Tulevaisuudessa seniorikuntoliikuntasalin palvelutuotannossa tulisi kiinnittää huomiota myös yhteistyöhön, jota tehdään laajalla rintamalla.

”Yhteistyössä julkisen sektorin sisällä kuten tähänkin asti ja tekemällä yhteistyötä myös yksityissektorin kanssa”. (Haastattelu 4.)

Palvelutuotanto sekä tuotteiden/palveluiden kehitystyö ovat asioita joihin joudutaan kiinnittämään huomiota seniorikuntoliikuntasalilla asiakasrakenteen monimuotoisuuden vuoksi sekä uusien palveluvaatimusten muodostuessa. Tuotteiden/palvelujen kehitystyö nähdään tärkeänä osana salin toimintaa ja haastateltavat kiinnittivät siihen melko suurta huomiota. Asiakkaiden vaatimusten kasvaessa ja erilaiset asiakkaat huomioiden kehitystyö tulisi ulottaa useiden eri tahojen lähettyville ja sitä tulisi tehdä yhteistyössä.

”Kehitystyön tulisi perustua tutkimustietoon ja moniammatilliseen yhteistyöhön (mm. yliopisto, Suomen Gerontologian tutkimuskeskus, liikuntapalvelukeskus, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, laitevalmistajat, käyttäjät). Yliopiston liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan toteuttaman käyttäjätutkimuksen avulla laitevalmistajilta välittyy palautetta laitteiden käyttökokemuksista ja kehittämistarpeista.” (Haastattelu 6.)

3.8.2 Asiakkaat / asiakasryhmät

Seniorikuntoliikuntasalia käytti ensimmäisen toimintavuoden aikana tehokkaasti sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja liikuntapalvelukeskus, jotka veivät salille omia ryhmiään. Vuoden 2002 aikana salia käyttäneistä asiakkaista pidettiin kirjaa eli asiakkaiden käyntikertoja kirjattiin ylös. Seniorikuntoliikuntasalin kävijätilastot vuodelta 2002 perustuvat seniorikuntoliikuntasalin projektivastaavan ja -ohjaajan ylläpitämään käyntikertatilastoon (liite 6), johon on kerätty tietoja aikaväliltä 25.1.2002 - 13.12.2002. Kesällä 2002 seniorikuntoliikuntasali oli supistetummin avoinna eivätkä terveystieteiden tutkimuskeskusryhmät käyttäneet salia lainkaan.

Pääryhmä ikääntyvien ohjatut vuorot/ryhmät sisältävät kahdeksan alaryhmää, joita olivat ohjattu vapaa kuntosaliaika, painomansettiryhmä, naisten kuntovoimisteluryhmä, naisten STEP, miesten kuntovoimisteluryhmä, veteraanit, neurologiset asiakkaat ja ikinotkeat ja voimakkaat.

Seniorikuntoliikuntasalin muut käyttäjät ryhmä sisälsi kuusitoista alaryhmää, joita olivat Jyväskylän seudun työkyvyttömyys-eläkeläisten ja selkäyhdistyksen kuntosalivuoro, mielenterveyskuntoutujat, TYKY-jumppa, tanssijumppa, rasvanpoltojumppa, bootcamp, kuntopiiri special, konnat, niska-hartia -jumppa, pumppi, selkäryhmä, vatsanpudotustalkoot miehille, alvarinki, venytys/rentous, STEP-aerobic ja lounasjumppa-ryhmä. Kaikki edellä mainitut ryhmät olivat joko Jyväskylän liikuntapalvelukeskuksen tai Jyväskylän sosiaali- ja terveystalokeskuksen järjestämiä ja ohjaamia ryhmiä.

Ikääntyvien ohjatut vuorot/ryhmät oli eniten käyntikertoja saavuttanut pääryhmä. Varmoja käyntikertoja rekisteröityi kaikkiaan 5192 ja epätarkasti tilastoituja käyntikertoja 754. Liikuntapalvelukeskuksen Seniorikuntoliikuntasaliprojekti "vapaa kuntosaliaika" ohjattuna saavutti yksistään 1601 käyntikertaa 38 toimintaviikon aikana. Kyseisenä aikajaksona pidettiin 444 tuntia ja kävijämääräksi arvioitiin 250 henkilöä. Seniorikuntoliikuntasalin muut käyttäjäryhmät keräsivät yhteensä 3138 käyntikertaa, vaikka kaikista alaryhmistä tilastoja ei ollut olemassa.

Tarkastelujaksolla oli tilastoitu käyntikertoja yhteensä 9084, mutta luku ei kerro koko totuutta, sillä kirjaamisessa ei noudatettu aina samoja periaatteita ja osa käynneistä jäi kirjaamatta kokonaan. Käyntikertojen tilastointi perustui ryhmätunneista tehtävään kirjaamiseen eli luvuista ovat poissa ainakin vapaana harjoitteluajana ja ilta-aikaan salia käyttäneet.

Seniorikuntoliikuntasalin toiminnasta vastaavat joutuvat kenties jo lähitulevaisuudessa miettimään keitä sen mahdolliset asiakkaat ovat? Salin arkiajan eli klo 8.00-16.00 kapasiteetti on jo nyt aivan täysi, eikä salille mahdu yhtään ylimääräistä ryhmää.

Haastatteluaineiston perusteella voidaan sanoa, että seniorikuntoliikuntasalia käyttävä asiakaskunta muodostuu tulevaisuudessa useammasta asiakaslohkosta kuin nykyhetkellä. Mikäli asiakaskunta muodostuisi haastatteluaineiston mukaiseksi, niin salia käyttävinä asiakkaina olisivat ainakin kunta, järjestöt, yksityiset asiakkaat ja yritykset.

”Liikuntapalvelukeskuksen ryhmät voisivat käyttää salia kuten sosiaali- ja terveystalokeskuksen ryhmät. Järjestöistä sydänliitto ja muut vastaavat liitot olisivat potentiaalisia asiakkaita samoin kuin yksityiset asiakkaat. Yksityiset asiakkaat voisivat olla 50- 58-vuotiaita, jotka ovat eläkeiän kynnyksellä, sekä ne joilla on jo olemassa oleva tarve käyttää salin palveluja. Muina asiakkaina voisi olla työelämässä oleva väestö, joiden työnantajat tukisivat heidän saliliikuntaa.”

(Haastattelu 1.)

Salia käyttävistä asiakkaista osalla toimintakyky paranee harjoittelun vaikutuksesta siinä määrin, että he voisivat siirtyä käyttämään uimahallin alakerran kuntosalia. Harjoittelupaikan vaihdosta edesauttaa myös riittävän itsenäiseksi oppiminen harjoittelun suhteen eli asiakkaat eivät tarvitse jatkuvasti ohjaajan tukea. Asiakkaiden siirtyessä käyttämään toista salia seniorikuntoliikuntasalille vapautuu tilaa uusille asiakkaille ja kenties kokonaan uusille asiakasryhmille.

Asiakkaita kuljetetaan salille ja uimahalliin ilmaisilla kuljetuksilla, jotka noutavat asiakkaat eri puolilta Jyväskylää lähestulkoon heidän kotiovelta. Palvelu on erinomaista ja sillä on saavutettu asiakkaiden suosio. Joillekin asiakkaille kuljetus on ainoa tapa päästä salille. Tukikuljetukset ovat siis yksi keino saada kotona asuvat ikääntyneet mukaan kuntosalitoimintaan ja sitä tulisi jatkaa tulevaisuudessa. Tällä hetkellä asiakaskunta muodostuu monen tasoista asiakkaista ja näyttää siltä, että toiminnan alkuvaiheessa ei ole kiinnitetty erityishuomiota asiakaskunnan tarkempaan priorisointiin. Asiakaskunnan priorisointia ei ole helppo tehdä, sillä siihen vaikuttavat monet tekijät. Voi olla vaikeaa päättää tärkeimmästä asiakasryhmästä, sillä kuntosaliharjoittelusta hyötyä saavia ryhmiä on monia. Mikä taho lopulta sanoo ja millä perusteella, että jokin ryhmä on toista tärkeämpi? Toisaalta priorisoinnilla voidaan saavuttaa selkeyttä salin toimintaperiaatteisiin sekä siellä tarjottavien palvelujen hallintaan. Haastattelussa nousi esille asiakasryhmä, josta voisi muodostua salin tärkein asiakasryhmä.

”Henkilöistä, jotka selviävät kotona nipin napin. Heidän lisääntynyt toimintakyky siirtää laitoshoidon tarpeen aloittamista mahdollisesti usealla vuodella eteenpäin.”

(Haastattelu 10.)

Asiakaskunta muodostuu todellisuudessa useammasta asiakasryhmästä ja aineiston pohjalta näyttää siltä, että nykyiset asiakkaat tulisi säilyttää yhtenä tärkeänä asiakuntana.

3.8.3 Kilpailu ja siihen vastaaminen

Liikuntaklusterihankkeen tarkoituksena on muodostaa seniorikuntoliikuntasalista konsepti, jota voidaan monistaa muualle Suomeen ja josta voisi syntyä jopa vientikelpoinen tuote. AaltoAlvarin seniorikuntoliikuntasalin toiminnassa eivät näy kilpailun vaikutukset, koska se toimii julkisen sektorin alaisuudessa. Tästä huolimatta voidaan ja on tarpeen selvittää kilpailuun vastaamisen keinoja. Kilpailuun vastaaminen realisoituu sillä kertaa kun konseptin mukainen seniorikuntoliikuntasali aloittaa yritysmuotoisen toiminnan jossain päin Suomea tai ulkomailla.

”... palvelujen hyvällä laadulla. Henkilöstön osaaminen on keskeisessä roolissa puhuttaessa palvelujen laadusta. Hinnan tulisi olla kilpailukykyinen sekä hinta/laatu suhde tasapainossa. Asiakkaiden motivoiminen terveyden seurannalla ja mittauksilla. Tämä mahdollistaa reaalisen palautteen ja siten motivoi jatkamaan salilla käyntiä. Turvallisuus on yksi tärkeä osa salin palvelua. (Haastattelu 9.)

Seniorikuntoliikuntasali –hanketta käynnistettäessä mukana oli eri ammattialojen edustajia, joiden yhteistyössä hanke toteutui. Hankkeen vahvuutena on ollut ja on edelleen laaja yhteistyö ja resurssien yhdistäminen usean eri toimijan kesken. Kilpailuun vastaaminen onnistuu panostamalla muutamiin strategisesti tärkeisiin tekijöihin, joista juuri yhteistyö nähdään yhtenä sellaisena tekijänä.

”Tutkittu tieto tulisi olla taustalla mikä edellyttää yhteistyötä yliopiston kanssa... Yhteistyö eri tahojen välillä kuten esim. laitevalmistajat, oppilaitokset, kolmas sektori tarjoaa paljon mahdollisuuksia.” (Haastattelu 4.)

Kilpailuun vastaamista helpottaa edellä esiin nousseiden asioiden lisäksi moni muu asia, jotka saattavat vaikuttaa vähäpätöisiltä, mutta joilla on vaikutusta kokonaisuuden muodostumiseen. Seniorikuntoliikuntasalin erinomaisuutta arvioitaessa esille nousi salin sijainti miltei kaupungin keskustassa ja salin hyvä saavutettavuus niin julkisilla kuin yksityisillä kulkuvälineillä. Verkostoituminen/yhteistyö nähtiin erinomaisuutta lisäävänä tekijänä, johon tulisi kiinnittää huomiota myös tulevaisuudessa. Erinomaisuutta salille

antaa myös suunnittelussa ja rakentamisessa hyödynnetty tutkimustieto. Asiakkaista huolehtiminen kuljetuspalveluin nähtiin niin ikään erinomaisuutta lisäävänä tekijänä.

3.8.4 Yhteistyö/verkottuminen

Yhteistyöllä aikaan saatu seniorkuntoliikuntasali on oiva osoitus siitä mihin yhteistyöllä pystytään kun oikein halutaan. Ilman yhteistyötä hanke olisi mitä todennäköisimmin jäänyt idean tasolle, sillä tuskin hankkeelle olisi löytynyt yksittäistä toteuttajatahoa. Yksittäisen toimijan olisi ollut melko hankala sovittaa yhteen kaikki ne toiminnot, jotka kuntosalihankkeessa toteutettiin. Yhteistyö/verkottuminen nähdään huomionarvoisena asiana salitoiminnan jatkuessa ja siihen tulisi kiinnittää huomiota.

”Salin perustaminen on Liikuntaklusteri –hankkeen pilotti ts. taustalla on laaja toimijoiden verkosto ja näin tulisi olla jatkossakin. Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat mm. kaupungin eri hallintokunnat, yliopisto ja laitevalmistajat, käyttäjät, eläkeläisjärjestöt. Verkottumalla saadaan koottu eri toimijoiden tietotaito ja resurssit hyvän asian eteenpäin viemiseksi.” (Haastattelu 6.)

Yhteistyö on mahdollista nähdä myös vuorovaikutteisena prosessina, jossa mukana olevat osapuolet saavat hyötyä yhteistyöstä.

”... Useiden eri tahojen mukanaolo mahdollistaa tiedon koonnin ja tiedon jakamisen niin asiakkaille kuin ammatti-ihmisille.” (Haastattelu 5.)

Yhteistyötä/verkottumista on mahdollista harjoittaa joko suppeassa tai laajassa tarkoituksessa -valittujen intressien mukaisesti. Koska seniorikuntoliikuntasalista on tarkoitus luoda monistettavissa oleva konsepti, niin silloin voisi ajatella, että yhteistyötä tulisi tehdä laajalti ja verkottumisen tulisi ulottua laajemmalle kuin toimipaikan lähiympäristöön. Haastateltavien näkemykset alueellisesta ja valtakunnallisesta yhteistyöstä/verkottumisesta ja sen tärkeydestä osoittautuivat hyvin yhteneviksi, mikä on osoitus sen voimasta ja hyvyydestä.

”Jyväskylässä on hyvät mahdollisuudet, koska täällä on liikuntatieteellinen tiedekunta, korkea tieteellisen tutkimuksen taso ja kaupunki profiloituu hyvinvointiosaamiseen. Toimijoita Jyväskylästä löytyy niin julkiselta kuin yksityiseltä puolelta. Puutteena yhteistyön monimuotoisuudelle voi pitää lääketieteellisen tiedekunnan puuttumista sekä teknisiin tuotteisiin keskittyvien yritysten puuttumista kaupungista...” (Haastattelu 5.)

”Yhteistyön tekeminen valtakunnallisesti on mahdollista esim. valtakunnallisen keskustelu- ja koulutusfoorumien kautta... Hyvät mahdollisuudet yhteistyöhön on olemassa ja kiinnostusta varmasti. Toteuttamiseen tarvittais jokin koordinoiva ja aktiivinen taho seniorikuntoliikuntasalin/sallien toimintaan liittyvän tiedon kokoamiseen, välittämiseen ja päivittämiseen valtakunnallisella tasolla.” (Haastattelu 4.)

Yhteistyön toteuttaminen valtakunnan laajuisesti kokoaisi yhteen useita vahvoja eri ammattikunnan osaajia, joilla jokaisella olisi jotain annettavaa omalta erikoisosaamisen alalta seniorikuntoliikuntasalin kehitystyöhön. Vaihtoehtoisia yhteistyötahoja ja toteuttamistapoja on monia, joista sitten tulee valita ne hyödyllisimmät ja parhaiten yhteistyön tarkoituspäitä toteuttavat. Yhteistyön/verkottumisen mahdollisuuksia tarkasteltaessa valtakunnallisesti, haastatteluaineistosta nousi esille kaksi mahdollista yhteistyökumppania, joiden kanssa voisi tehdä yhteistyötä. Aineistosta esille nousseet vaihtoehdot olivat UKK-instituutti ja kuntoutuslaitokset.

3.8.5 Seniorikuntoliikuntasalin tulevaisuus

Seniorikuntoliikuntasalin tulevaisuuteen kuuluu runsaasti mahdollisuuksia mutta unohtaa ei sovi uhkakuvia, jotka toteutuessaan voivat hankaloittaa toiminnan jatkumista/kehittymistä. Tulevaisuudessa salia voidaan ja oikeastaan tulee kehittää jo olemassa olevia vahvuuksia hyödyntämällä/ maksimoimalla ja heikkouksia minimoimalla. Haastatteluaineiston pohjalta tämän hetkiset vahvuudet kohdistuvat monipuoliseen yhteistyöhön/verkottumiseen, asiantuntevaan ja koulutettuun henkilöstöön sekä salin oivalliseen sijaintiin. Tutkimuksessa esille nousseita vahvuuksia olivat myös ilmaiset asiakaskuljetukset, Jyväskylän imago, hyvät toimitilat,

oheispalvelut eli yhteys AaltoAlvariin ja esteettömyys, joka kohdistuu saliin ja sen lähiympäristöön. Heikkouksien kääntäminen vahvuudeksi ei aina ole helppoa, mutta eri toteutusvaihtoehtoja kannattanee miettiä. Selkeimmät heikkoudet salissa kohdistuvat tilan kapasiteettiin eli salin pienuuteen ja heikkoihin laajenemismahdollisuuksiin. Asiakasmäärän lisääntyessä saattaa käydä niin, ettei salilla ole riittävästi henkilökuntaa palvelemaan asiakkaita yksilöllisesti. Esiin nousseista heikkouksista viikonloppujen vajaakäyttö vaikuttaisi helpoimmalta muuntaa vahvuudeksi.

Toiminnan kehittämistä suunniteltaessa olemassa olevat mahdollisuudet voivat esiintyä oikein runsauden sarvena, mutta tarkemman pohdinnan päätteeksi usein jäljelle jää muutama vartenotettava vaihtoehto, jotka todella voivat edistää ja vahvistaa toimintaa. Tutkimusaineiston pohjalta tarkasteltuna seniorikuntoliikuntasalin mahdollisuuksia ovat verkottuminen, tutkimustiedon hyödyntäminen ja saliin liittyvä kehitystyö. Toimintaa uhkaavista tekijöistä selkeimmin esille nousi näkemys toiminnan lyhytnäköisyydestä.

4. POHDINTA

Julkisella sektorilla toimiva seniorikuntoliikuntasali ei toimi liiketoiminnallisten mekanismien varassa, joten totuudenmukaisten kilpailuetujen etsintä on melko vaikeaa. Toisaalta tulee muistaa, että tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ollut verrata yksityisten kuntosalien kilpailuetua seniorikuntoliikuntasalin kilpailuetuihin, vaan tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia, mistä tekijöistä seniorikuntoliikuntasalin kilpailukyky syntyy ja mitkä tekijät kilpailukykyä lisäävät?

Vaikka seniorikuntoliikuntasaleista tulisi yksi uusi liiketoiminnan harjoittamisen muoto, niin senioreille tarjottava kuntosalipalvelu tulee säilymään muodossa tai toisessa kunnan palvelutarjonnan piirissä. Näin näyttää ainakin tapahtuvan Jyväskylässä, joskin se edellyttää vanhuspoliittisen strategian toteutumista. Yksityiset palveluntarjoajat tulevat osaltaan täydentämään kunnallista tarjontaa ja tekevät mahdollisesti yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen kanssa.

Seniorikuntoliikuntasalilla tarjottavat palvelut näyttävät muodostavan rungon, jonka ympärille tulisi rakentaa uusia palveluja. Uusien palvelujen myötä toiminnasta muodostuisi eheä kokonaisuus, joka palvelisi paremmin niin asiakkaita kuin yhteistyöverkostossa mukana olevia. Uusien palvelujen myötä asiakaspalvelu ja laitekehitystyö saisivat uutta nostetta ja osaltaan helpottaisi asiakastarpeiden hallintaa.

Julkisella sektorilla painetta tuotteiden ja palvelujen kehittämiseen ei juurikaan ole ollut, sillä julkisen sektorin palvelutuotanto ei ole perustunut kilpailulle. Toiminta ei perustu edelleenkään kilpailulle, mutta silti kunnat ovat joutuneet kiristämään talouttaan ja se on kohdistunut muun muassa liikuntapalvelujen hintoihin. Useissa kunnissa julkisten liikunta ja vapaa-ajanpalvelujen hintoja on nostettu ylöspäin siinä toivossa, että hallinnonalan menot ja kulut lähenisivät toisiaan. Hintojen kohoamisen myötä kuntalaiset eli asiakkaat ovat oikeutetusti vaatineet vastinetta maksamistaan palveluista. Kuntalaisten puolelta tuleva paine luo osaltaan vaatimuksia palvelujen laadulle ja tarjonnan runsaudelle.

Liikuntaklusteri -hankkeen kautta erityisesti jyvaskyläläisille seniorikansalaisille ja tietysti muillekin kuntalaisille on tarjoutunut oivallinen mahdollisuus käyttää huolella suunniteltua palvelukokonaisuutta, jonka palveluista ei tarvitse maksaa sitä hintaa minkä joutuisi maksamaan ostaessaan palvelun yksityiseltä palvelun tarjoajalta. Seniorikuntoliikuntasalilla tarjottavat palvelut tyydyttävät tämän hetkiset asiakkaiden tarpeet, mutta kuinka tulee olemaan esim. viiden vuoden kuluttua? Salilla tarjottavien palvelujen laadun säilyminen edellyttää tarttumista toimenpiteisiin jo varhaisessa vaiheessa. Laatua ylläpitäviä tekijöitä ovat mm. laitteiden kunnosta huolehtiminen, henkilöstön koulutus ja palveluihin kohdistuva kehitystyö.

Palvelutarjontaa on mahdollista laajentaa henkilöstöressurssien puitteissa. Uusia mahdollisuuksia ovat mm. neuvontapisteen perustaminen, josta asiakkaat saisivat mm. käytännön tietoa harjoittelusta ja jossa heillä olisi mahdollisuus saada erilaisia mittaus- ja testauspalveluja. Tietopankki tarjoaisi tietoa mm. ikääntymisestä ja ravinnosta, ikääntymisestä ja liikunnasta sekä terveydestä. Salilla voisi olla myös terveydenhoito tai lääkäripalvelu.

Julkinen sektori seniorikuntoliikuntasalipalvelujen tarjoajana ei joudu kokemaan kilpailukyvyn säilyttämisestä syntyvää painetta, mikä saattaa puolestaan johtaa laiskaan investointihalukkuuteen. Laiska investointihalukkuus puolestaan saattaa johtaa olemassa olevien palvelujen laadun kuihtumiseen ja toiminnan hiipumiseen tavanomaisen kuntosalitoiminnan tasolle.

Yksityisellä puolella toimiessaan seniorikuntoliikuntasalin omistajat joutuvat väijäämättä kasvotusten kilpailukyvyn saavuttamisen ja ylläpitämisen kanssa. Oikotietä näiden asioiden järjestämiseen ei ole, mutta yhtenä osatekijänä onnistunutta lopputulosta etsittäessä ovat investoinnit. Investoinnit mahdollistavat muun muassa uudet laitehankinnat, uudet palvelut (esim. testaus- ja mittauspalvelut), tietotekniikan sovelluksien hyödyntämisen ja henkilöstön koulutuksen. Investoinnit mahdollistavat asioiden toteutumisen, mutta ne eivät takaa onnistunutta lopputulosta ja sitä maksaako investointi itsensä takaisin ja tuoko se tullessaan tavoiteltua kilpailuetua. Investointeihin liittyy siis tavallaan tietoinen riski, jonka yrittäjä ottaa tai jättää ottamatta. Investointeihin tulisi nähdä seniorikuntoliikuntasalin toimintaan kiinteästi kuuluvana jatkuvasti toteutettavana kilpailuedun tavoittelukeinona eikä kertaluontoisena tapahtumana.

Asiakkaat ovat seniorikuntoliikuntasalin toiminnan kulmakivi, joita ilman toimintaa ei voi ylläpitää. Seniorikuntoliikuntasalin avautumisesta ei ole kulunut vielä kovinkaan pitkä aika, mutta asiakaskunta on jo muotoutunut ja vakiintunut. Pohdittavana asiana onkin palveluja käyttävät asiakkaat ja heidän priorisointinsa kuntoutuspalvelujen tarvitsijoina. Tärkeimmäksi asiakasryhmäksi tutkimuksen mukaan nousivat kotona asuvat ikääntyneet, joiden roolia asiakaskunnassa voisi olla tarpeen tarkistaa. Vaikuttaa siltä, että seniorikuntoliikuntasalille riittää asiakkaita ainakin yllin kyllin senioreiden keskuudesta ja niinpä voisi olla tarpeellista suorittaa priorisoinnin ohella asiakkaiden segmentointia esim. heidän palvelu tarpeidensa mukaan. Segmentointi erottelee eri palveluntarvitsijat ja siten häivyttää epäselkeät rajanvedot eri ryhmien väliltä, jos sellaista on havaittavissa.

Kilpailu ei kosketa seniorikuntoliikuntasalia tällä hetkellä, mutta tilanne saattaa muuttua jo lähitulevaisuudessa. Kauppa- ja teollisuusministeriön ylitarkastaja Lehto esitteli KTM:n kilpailupolitiikan ohjelmatyöryhmän loppumietintöä Tekesin iWELL-hyvinvointiteknologian vuosiseminaarissa Helsingissä toukokuussa 2002. Mietinnön mukaan julkisen sektorin olisi avauduttava kilpailulle, koska siitä olisi etua hyvinvointipalvelut kustantavalle yhteiskunnalle sekä kansalaisille. Lehdon (Tekes, 2002) mukaan hyvinvointipalveluiden tuottamiseen tarvittaisiin markkinatalouden tuomaa tehoa, koska julkisella sektorilla on edessään suuria haasteita lähivuosina. Merkittävin haaste on väestön nopea ikääntyminen.

Lehto povaa, että tulevaisuudessa kansalaiset eivät tyydy nykyisenkaltaisiin palveluihin, jotka on suunnattu keskivertokansalaisille. Yhteiskunnassa korostuu yksilöllisyys yhä voimakkaammin ja sitä vaaditaan myös palveluilta. Yhteiskunnan tulisi vastata tähän vaatimukseen.

Etelä-Saimaa – verkkolehti (esaimaa, 2003) kirjoittaa siitä kuinka Kauppa- ja teollisuusministeriön toimialapäällikkö Ismo Partanen ennustaa, että tämän vuosikymmenen lopussa järjestöt ja yritykset tuottavat puolet kuntien järjestämistä sosiaali- ja terveyspalveluista. Totta tai ei, mutta muutoksia tulee joka tapauksessa tapahtumaan Missä suuruusluokassa muutokset tapahtuvat jää nähtäväksi, mutta niihin muutoksiin on pystyttävä ennakoimaan. Kuntaliiton hallitus on hyväksynyt kesäkuussa

2003 kunnille kilpailupolitiikan strategiset linjaukset, joiden pohjalta yksittäiset kunnat voivat alkaa hiomaan omia kilpailuttamisstrategioitaan.

Seniorikuntoliikuntasalin lopullista roolia mietittäessä tulee kiinnittää huomio kunnan perusidean toteutumiseen. Kunta tuottaa palveluja, joita kuntalaiset voivat käyttää kohtuuhintaan ja siten pääsevät nauttimaan kunnalle kantamistaan veroista. Jotta kuntalaisten tasa-arvo säilyisi myös seniorikuntoliikuntasalin palvelujen saannissa, niin salin tulisi olla kunnan omistuksessa. Hinnoittelukäytäntö tulisi varmaan säilymään maltillisena, mikä puolestaan edistäisi tasa-arvon toteutumista. Mikäli sali toimisi puhtaasti markkinatalouden mekanismien varassa niin arvattavaa on, että palvelut eivät olisi niin laajan väestön osan käytettävissä. Tämä johtuu puhtaasti siitä, että yritysmaailmassa hinnoittelupolitiikka on kovempi kuin kunnilla.

Tutkimuksessa käytetty viitekehys soveltui tähän tutkimukseen testausmielessä, sillä Porterin timanttimalli on kehitetty lähinnä vahvojen ja olemassa olevien klustereiden tutkimiseen. Liikuntaklusteria ei voida pitää vahvana ja toimivana klusterina, koska se oli vasta muotoutumassa tutkimuksen teon aikaan. Vastaisuudessa tutkittava klusteri tulisi valita siten, että sen rakenne ja olemassaolo ovat selkeästi tunnettuja. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota klusterin elinkaareen ja valita sellaisia klustereita jotka ovat jo ohittaneet aloitus- ja kasvuvaiheen ja saavuttaneet vakiintuneen aseman.

Muuttuva yhteiskunta hyvinvointipalvelujen tarjonnan osalta on miltei käsin kosketeltavissa ja uskottava se kaiketi on, että paluuta entiseen ei ole. Näin ollen vaikuttaakin hyvin otolliselta tutkia seniorikuntoliikuntasalin kilpailuetuja, sillä muutosten kourissa saattaa käydä niin, että seniorikuntoliikuntasali siirtyy yksityiselle sektorille. Toivoa sopii, että liikuntaklusterin keihäänkärkihankkeen kilpailuedut säilyvät, vahvistuvat ja muuntuvat ajan hengen mukaisesti ja sali toimisi suunnan näyttäjänä ”ajan hengestä” muille kunnille ja kuntosaliryrittäjille.

LÄHTEET

- Aalto-Wahlstedt, O. & Puurunen, H. 2000. Kohti saumatonta palveluketjua terveydenhuollon murroksessa Terveydenhuollon digitaalinen media. Tekes – Teknologian kehittämiskeskus. Helsinki.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY. Porvoo.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C 13.. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1993. Teemahaastattelu. 6. painos. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Järvenpää, E. & Kosonen, K. 1999. Johdatus tutkimusmenetelmiin ja tutkimuksen tekemiseen. Libella Painopalvelu Oy. Espoo.
- Jääskeläinen, J. 2001. Klusteri tieteen ja politiikan välissä - Teollisuuspolitiikasta yhteiskuntapolitiikkaan. ETLA – Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Sarja A 33. Vantaa.
- Kivisaari, S., Kortelainen, S., Mäkinen, M. & Saranummi, N. 2001 Kohti uusia liiketoimintamalleja hyvinvointiteollisuudessa. VTT - Valtion teknillinen tutkimuskeskus. Espoo.
- Koivukangas, P. & Valtonen, H. 1995. Hyvinvointiklusteri – Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän, teollisuuden ja tutkimuksen verkko. Stakes – Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Raportteja 181. Saarijärvi.
- Kokkonen, A. 2001. Suomen kilpailukyky yhä maailman paras. Taloussanomien. No185, s.10.
- Komiteanmietintö. 2001. Terveystä edistävän liikunnan kehittämistoimikunnan mietintö. 2001:12. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Lammi, M., Rouvinen, P. & Saranummi, N. 1995. Terveystieteiden tutkimuskeskus Hyvinvointiklusterin kilpailukyky. ETLA - Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos. Tampere.
- Lincoln, Y.S. & Guba, E.G. 1985. Naturalistic Inquiry. Sage. Beverly Hills.
- Lonkila, M. 1993. Tietokoneavusteinen kvalitatiivinen analyysi. Licensiaattityö.

Helsingin yliopiston sosiologian laitos.

Mäkinen, M., Pajarinen, M. & Ylä-Anttila, P. 2001. Hyvinvointiklusterin vientimenestys ja merkitys kansantaloudessa 1990-luvun jälkipuoliskolla. ETLA – Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Keskusteluaiheita numero 773. Helsinki.

Oinonen, M-L. 1999. Liikuntaklusteri Jyväskylään. Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystalvelukeskuksen tiedotuslehti 4/1999.
[<http://www.jkl.fi/sotepa/sytyke/s499/s24.htm>]. Luettu 18.8.2003.

Ojala, M. 1999. Klusteri - uusi tapa organisoida toimintaa. Teoksessa Ojala, M. & Oinonen M-L. Liikuntaklusteri Jyväskylään. Jyväskylän sosiaali- ja terveystalvelukeskuksen julkaisuja 8/1999.

Patton, M.Q. 1980. Qualitative avaluation methods. Sage. London

Pietarinen, M. & Ranki, R. 1993. Kansallinen teollisuusstrategia. Tampere, Kauppa- ja teollisuusministeriö, Julkaisuja 1/1993.

Porter, M. 1991. Kansakuntien kilpailuetu. Suomentanut Maarit Tillman. Otava. Keuruu.

Saranummi, N. 2001. Hyvinvointi- terveystalvan teknologia- ja palvelutuotteet. Tekes – Teknologia. Helsinki.

Suomen Kuntourheiluliitto. 2003. Työpaikkaliikunta-barometri 2003. Helsinki.

Suomi, K. 2000. Kuntosalien tilasuunnittelu. Seniorikuntoliikuntasalikonsepti – markkinakartoitus. Jyväskylän iikuntaklusterin julkaisuja.

Suomi, K. 2000. Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo. Liikunnan kehittämiskeskuksen julkaisu no 1/2000.

Suomi, K, Rajaniemi, V., Alen, M., Era, P., Hänninen, S., Keskinen, K., Lintunen, T., Marin, M., Suominen, H., Viitasalo, J., Tuunanen, E. 2000. Jyväskylän yliopiston hyvinvointiteknologiastrategia. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan kehittämiskeskus.

Suomi, K. & Itkonen, T. 2003. Seniorikuntoliikuntasali – esteettömyys ja käytettävyys. Liikunnan kehittämiskeskuksen julkaisu 1/2003. Liikunnan kehittämiskeskus. Jyväskylän yliopisto.

Suomen tilastollinen vuosikirja. 1998. Tilastokeskus. Helsinki.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä. Helsinki.

Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteissä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51. Oulun yliopisto. Oulu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Jyväskylä.

Valtioneuvoston periaatepäätös Terveys 2015 –kansanterveysohjelmasta. 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:4. Helsinki.

Internet-dokumentit:

esaimaa, 2003. [<http://www.esaimaa.fi/>].
[<http://www.esaimaa.fi/arkisto/vanhat/2003/03/10/alueuutiset/juttu3/sivu.html>].

TLA, 2001. ”Hyvinvointiklusterin vientimenestys ja merkitys kansantaloudessa 1990-luvun jälkipuoliskolla”.
[<http://etla.fi/english/research/publications/searchengine/pdf/dp/dp773.pdf>].

[<http://www.etla.fi/english/research/publications/searchengine/pdf/dp/dp773.pdf>].

[<http://www.etla.fi/english/research/publications/searchengine/pdf/dp/dp773.pdf>].

Hernesniemi, H., Kymäläinen, P., Mäkelä, P., Rantala, P., Rautkylä-Willey, R. & Valtakari, M. 2001. ”Suomen avainklusterit ja niiden tulevaisuus”. Tuotanto, työllisyys ja osaaminen. ETLA B 179.

[<http://www.etla.fi/english/main/news/news20010625154809.PDF>].

Jyväskylän seutu, 2003. [<http://www.jyvaskylanseutu.fi/>]. Luettu 26.8.2003.
”Huippuosaamista ihmisen ja teknologian rajapinnassa”.
[http://www.jyvaskylanseutu.fi/files/hvtstrategia_jyvaskylaWEB.pdf].

Jyväskylän yliopisto. 2000. [<http://www.jyu.fi/>]. Luettu 6.4.2003
Gerontologia yliopiston kansainvälinen vahvuusalue. Jyväskylän yliopiston vuosikertomus 2000. [<http://www.jyu.fi/vuosikertomus/2000/gero.html>].

Keski-Suomen liitto, 2003. [<http://www.keskisuomi.fi/>].
”Maakuntaohjelma”. [<http://www.keskisuomi.fi/liitto/liitto.htm>]

Keski-Suomen liitto, 2003. [<http://www.keskisuomi.fi/>]. ”Maakuntasuunnitelma”.
[<http://www.keskisuomi.fi/liitto/liitto.htm>].

Kunnat.net, 2003. [http://www.kunnat.net/k_etusivu.asp?path=1].
”Julkisen rahoituksen osuus terveydenhuollon kokonaismenoista”.

[http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;63;374;36984;10954;29109]. Lu

Kuntosali&fitness –lehti, 2003. Alvarin senioritreenaajat. [http://www.kf-lehti.com/kf/kf_1_03/alvari.html].

Stakes, 2003. [<http://www.stakes.fi>]
[http://www.stakes.info/files/pdf/Tilastotiedotteet/Tt_03_03.pdf]

Stakesin Online-Kuntatilasto, 2002. [<http://info/stakes.fi/kuntatilasto/kuntatilasto.asp>]
Sivu päivitetty 20.2.2002.

Tekes, 2002. [<http://www.tekes.fi>].
[<http://akseli.tekes.fi/Resource.phx/tivi/iwell/iwellvuosiseminaari070502.htx>].

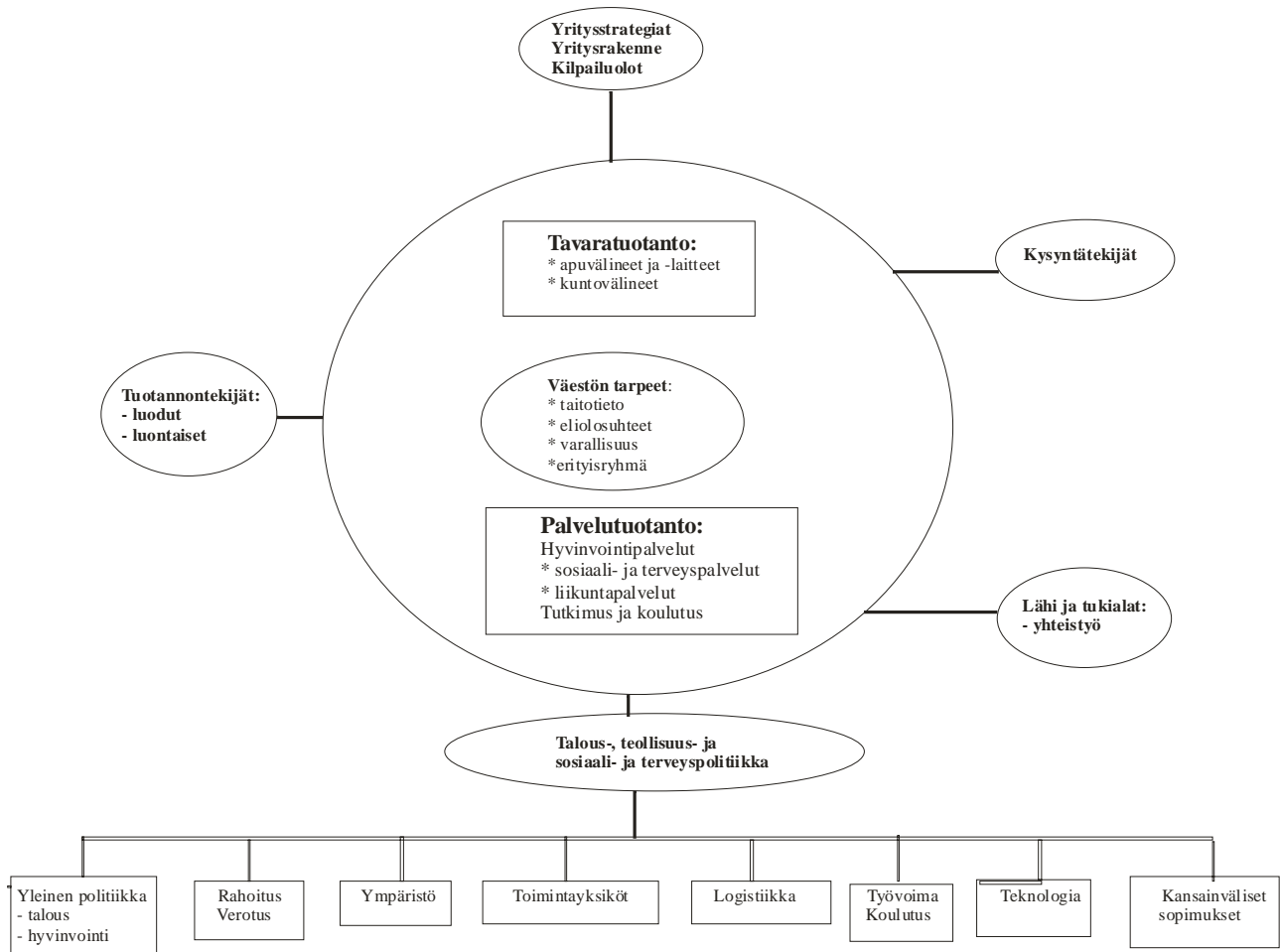
Tilastokeskus, 2004. [<http://www.stat.fi>].
[http://www.stat.fi/tk/tp/tasku/taskus_vaesto.html#vaestoenuste]

WHO, 2003. [<http://www.who.int/en/>]. Luettu 10.9.2003.
“Terveyden määritelmä”. [<http://www.who.int/about/overview/en/>].

HAASTATTELUT:

Eerikson Erkki	Tilapalvelun kiinteistöjohtaja
Huovinen Pirjo	Erityisliikunnanopettaja
Kannas Sirkka	Liikuntasuunnittelija
Kupari Pirkko	AaltoAlvarin vastaava
Leino Marjukka	Seniorikuntoliikuntasalin yhteyshenkilö/ohjaaja
Möttönen Sakari	Sosiaali- ja terveystalvelukeskuksen johtaja
Oinonen Marja-Leena	Liikuntamarkkinointisihteeri
Sihvonen Pekka	Liikuntapalvelukeskuksen johtaja
Sorvisto Pasi	Toimialapäällikkö
Mittalaitteita valmistavan yrityksen johtaja	

Vanhusliikunnan klusterimalli



Hyvinvointi-klusterin rakenne (mukaillen, KTM Kansallinen teollisuusstrategia; KTM julkaisua 1/1993)

LIITE 2

**SENIORIKUNTOSALIN VIIKKOLUKUJÄRJESTYS
KEVÄT 2002
MAANANTAI**

KLO	RYHMÄ	JÄRJESTÄVÄ TAHO
8.00 – 9.00	SENIORISALI-AIKAA	LIPAKE / PROJEKTI
9.00 – 10.00	SENIORISALI - AIKAA	LIPAKE/ PROJEKTI
10.00-11.00	SENIORISALI - AIKAA	LIPAKE/ PROJEKTI
11.00-11.45	SENIORISALI-AIKAA	LIPAKE / PROJEKTI
12.00-13.00	PAINOMANSETTI-RYHMÄ	LIPAKE / PROJEKTI
13.15-14.45	VETERAANIT I	SOTEPA /SIRKKA
15.00-16.00		
16.00-17.00	TYKY – JUMPPA	LIPAKE / KUNTOLIIK.
17.00-18.00	TANSSIJUMPPA	LIPAKE / KUNTOLIIK.
18.00-19.00	RASVANPOLTTOJUMPPA	LIPAKE / KUNTOLIIK.
19.00-20.00		
20.00-21.00		

SENIORIKUNTOSALIN VIIKKOLUKUJÄRJESTYS KEVÄT 2002
TIISTAI

KLO	RYHMÄ	JÄRJESTÄVÄ TAHO
8.00 – 9.00	VETERAANIT; SYDÄNRYHMÄ A	SOTEPA / SIRKKA
9.00 – 10.00		
10.00-11.30	IKINOTKEAT JA VOIMAKKAAT	LIPAKE/ KUNTOLIIK.
11.30-13.00		
13.00-14.30	NEUROLOGISET ASIAKKAAT KUNTOSALI	SOTEPA /SIRKKA
14.30-16.00	VETERAANIT II	SOTEPA /SIRKKA
16.30-17.45	BOOTCAMP / KUNTOPIIRI SPECIAL	LIPAKE / KUNTOLIIK.
18.00-19.30	KONNAT	LIPAKE / KUNTOLIIK.

LIITE 2

**SENIORIKUNTOSALIN VIIKKOLUKUJÄRJESTYS KEVÄT 2002
KESKIVIIKKO**

KLO	RYHMÄ	JÄRJESTÄVÄ TAHO
8.00 – 9.00	SENIORISALI-AIKAA	LIPAKE / PROJEKTI
9.00 – 10.00	SENIORISALI - AIKAA	LIPAKE/ PROJEKTI
10.00-11.00	SENIORISALI - AIKAA	LIPAKE/ PROJEKTI
11.00-12.00	SENIORISALI-AIKAA	LIPAKE / PROJEKTI
12.15-13.00	LOUNASJUMPPA	LIPAKE/KUNTOLIIK.
13.00-14.00		
14.00-16.00	VETERAANIT III	SOTEPA /SIRKKA
16.00-17.00		
17.00-18.00	NISKA – HARTIA -JUMPPA	LIPAKE / KUNTOLIIK.
18.00-19.00	PUMPPI	LIPAKE / KUNTOLIIK.
19.00-20.00	AEROBIC	LIPAKE / KUNTOLIIK.
20.00-21.00		

SENIORIKUNTOSALIN VIIKKOLUKUJÄRJESTYS KEVÄT 2002 TORSTAI

KLO	RYHMÄ	JÄRJESTÄVÄ TAHO
8.00 – 9.00	VETERAANIT; SYDÄNRYHMÄ B	SOTEPA / SIRKKA
9.30-11.00	IKINOTKEAT JA VOIMAKKAAT	LIPAKE/ KUNTOLIIK.
11.15-12.15	IKÄÄNTYNEET NAISET KUNTOVOIMIST.	LIPAKE / ERLI
12.30-13.30	IKÄÄNTYNEET STEP	LIPAKE / ERLI
13.45-14.45	IKÄÄNTYNEET MIEHET KUNTOVOIMIST.	LIPAKE / ERLI
14.45-16.15	KUNTOSALI-AIKAA (selkäyhdistys, Jyskel)	LIPAKE / PROJEKTI
16.30-18.00	MIESTEN VATSANPUDOTUSTALKOOT	LIPAKE / KUNTOLIIK.
18.15-19.15	ALVARINKI	LIPAKE / KUNTOLIIK.
19.15-20.15	VENYTYS / RENTOUS	LIPAKE / KUNTOLIIK.
20.00-21.00		

LIITE 2

**SENIORIKUNTOSALIN VIIKKOLUKUJÄRJESTYS KEVÄT 2002
PERJANTAI**

KLO	RYHMÄ	JÄRJESTÄVÄ TAHO
8.00 – 9.00	SENIORISALI-AIKAA	LIPAKE / PROJEKTI
9.00 – 10.00	SENIORISALI - AIKAA	LIPAKE/ PROJEKTI
10.00-11.00	SENIORISALI - AIKAA	LIPAKE/ PROJEKTI
11.00-12.00	SENIORISALI-AIKAA	LIPAKE / PROJEKTI
12.00-13.00		
13.00-14.00		
14.00-15.00		
15.00-16.00		
16.00-17.00		
17.00-18.00	STEP - AEROBIC	LIPAKE / KUNTOLIIK.
18.00-19.00		
19.00-20.00		
20.00-21.00		

SENIORIKUNTOSALIN VIIKKOLUKUJÄRJESTYS KEVÄT 2002
LAUANTAI

KLO	RYHMÄ	JÄRJESTÄVÄ TAHO
8.00 – 9.00		
9.00 – 10.00		
10.00-11.00		
11.00-12.00		
12.00-13.00		
13.00-14.00		
14.00-15.00		
15.00-16.00		
16.00-17.00		
17.00-18.00		
18.00-19.00		
19.00-20.00		
20.00-21.00		

SENIORIKUNTOSALIN VIIKKOLUKUJÄRJESTYS KEVÄT 2002
SUNNUNTAI

KLO	RYHMÄ	JÄRJESTÄVÄ TAHO
8.00 – 9.00		
9.00 – 10.00		
10.00-11.00		
11.00-12.00		
12.00-13.00		
13.00-14.00		
14.00-15.00		
15.00-16.00		
16.00-17.00		
17.00-18.00		
18.00-19.00		
19.00-20.00		
20.00-21.00		

KEVÄÄN 2002 MAKSUTTOMISTA UIMAHALLIKULJETUKSISTA LÄHIÖISTÄ VESILIIKUNTAKESKUS AALTOALVARIIN

Ajalla 4.2. – 19.4.2002 eli 10 viikkoa. Hiihtolomaviikolla kuljetuspalvelua ei ollut.
Maksuttomien uimahallikuljetusten reitit ja aikataulut olivat seuraavat;

MAANANTAI: TIKKA – KUOKKALA – HALSSILA - TOURULA

Ristonmaan päiväkodin pysäkki	09.00
Toritie (Tikan seurakuntakeskus)	09.05
Kekkolantie	x
Survontie	x
Syöttäjänkatu (sosiaaliaseman puolelta)	09.10
Sulkulantie	X
Mesikämmen	09.22
Telkänpesä	09.25
Aholaidan pysäkki	09.30
Tourulantie	x
Vapaudenkatu (pysäkki 6,Forum)	09.35
Cygnaeuksenkatu	x
Yliopistonkatu	x
Uimahalli	09.40
Paluu	12.30

MAANANTAI: KORTEPOHJA – LAAJAVUORI – KORTEMÄKI- KORTEPOHJA – KUKKUMÄKI

Nisulankadun ja Wilhelm Schildtink. risteys (JAIKO:n pysäkki)	09.53
Taitoniekantie (ent.kääntöpaikka)	09.55
Vesangantie	x
Laajavuorentie	x
Retkeilyhotelli Laajari	10.00
Laajavuorentie	x
Kortepohjan ostoskeskus	10.05
Vesangantie	x
Kortemäki; Pyssymiehenkatu (kääntöpaikka)	10.10
Vesangantie	x
Erämiehenkatu	x
Saihokatu (päiväkeskus)	10.20
Keskussairaalanditie	x
Kukkumäentie	x
Kyllöläntie	x

Keljonkatu 26 (pysäkki)	10.30	LIITE 3
Kannaksenkatu	x	
Rautpohjankatu	x	
Uimahalli	10.40	
Paluu	13.30	

TIISTAI: HEINÄLAMPI- LOHIKOSKI- VIITANIEMI

Heinälampi käänköpaikka	09.10
Ukonniementie / Tyyppäläntien risteys	09.15
Lohikoski/ Nuottakadun pysäkki	09.17
Taulumäki	x
Rajakatu (kunnantalon pysäkki)	09.20
Sepänkatu	x
Viitaniementie: Viitakoti	09.25
Viitaniementie: Viitatornin pysäkki	09.27
Keskikatu	09.29
Uimahalli	09.30
Paluu	12.30

KESKIVIIKKO: MÄYRÄMÄKI – KELTINMÄKI – MYLLYJÄRVI - KESKUSTA

Mäyrämäki	09.05
Keltinmäentie 25	09.10
Myllyjärventien/Tuulimyllynt. risteys	09.15
Länsipäijänteentie	x
Keskussairaalan tie	x
Vaasankatu	x
Vapaudenkatu	x
Cygnaeuksenkatu	x
Yliopistonkatu	x
Harjukatu (tilausajolaituri)	09.30
Sepänkatu	x
Nisulankatu	x
Pitkäkatu	x
Uimahalli	09.40
Paluu	12.30

KESKIVIIKKO: KAAKKOLAMPI - KANGASLAMPI - HUHTASUO**LIITE 3**

Kaakkolampi kääntöpaikka	10.05
Kangaslampi kääntöpaikka	10.08
Suluntie- Kangaslammentien risteys	10.11
Kangasvuoren toimintakeskus	10.13
Lohikoskentie	10.18
1 Rajakatu	10.22
Kyllikinkatu	10.23
Harjukatu- Yliopistonkatu	10.25
Uimahalli	10.30
Paluu	13.30

TORSTAI: SÄYNÄTSALO - KELJONKANGAS- KELJO

Haikka TH	08.05
Muuratsalon kääntöpaikka	08.15
Vuorenlahdenkatu	x
Saaritie	x
Säynätsalo, tehtaan pysäkki	08.25
Parviaisentie	x
Säynätsalontie	x
Kinkomaantie	x
Kinkomaa	x
Sarvivuori th (tienhaara)	08.35
Keljonkangas	08.40
Keljonkankaantie	08.42
Länsipäijänteentie	08.45
Kiljanderinkatu	08.50
Keljonkatu 26 (pysäkki)	08.55
Uimahalli	09.00
Paluu	12.00

LIITE 3

MAKSUTTOMAT UIMAHALLIKULJETUKSET LÄHIÖISTÄ AALTOALVARIIN ALKAVAT 16.9.2002

Jyväskylän kaupungin liikuntapalvelukeskus järjestää syksyllä 2002 maksuttomia uimahallikuljetuksia eri puolilta kaupunkia Vesiliikuntakeskus AaltoAlvariin. Tulo- ja paluukyydit toteutetaan oheisen reitti- ja aikataulutiedotteen mukaisesti. Jyväskylän liikenteen bussi on merkitty uimahallikyltillä ja reitin varrelta voi kyytiin nousta kaikilta reitin pysäkeiltä. AaltoAlvarissa on mahdollista nauttia omatoimisesta uinnista ja saunomisesta tai osallistua ikääntyneille tarkoitettuihin ohjattuihin kuntovoimistelu-, kuntosaliharjoittelu- tai vesivoimisteluryhmiin. Vesiliikuntakeskus AaltoAlvarissa eläkeläiset maksavat joko 4 €(kuljetus + uinti) tai 4,5 €(kuljetus + ohjattu ryhmä / uinti). Uimahallikuljetukset alkavat maanantaina 16.9.2002 ja jatkuvat kymmenen viikon ajan marraskuun loppuun asti. Syyslomaviikolla eli viikolla 42 kuljetuksia ei järjestetä. Seniorikuntosalille sisäliikuntaan sopiva asu ja tossut/kengät, uintiin ja vesijumppaan uima-asu.

Vesiliikuntakeskus AaltoAlvarin hinnasto ja palvelut uimahallikuljetuksiin liittyen:

Maanantai: Tikka – Kuokkala – Halssila – Tourula

Tulo uimahallille klo 10.00

- * uinti / kylpylä (aukeaa klo 11.00) + sauna 4 €eläkeläiset
- seniorikuntosali (ohjaaja paikalla klo 10.15 – 11.45) + uinti / kylpylä + sauna 4,5 €eläkeläiset
- ohjattu vesivoimistelu (koskiallas klo 10.15 – 11.00) + uinti / kylpylä + sauna 4,5 €eläkeläiset

Paluukyyti lähtee uimahallilta klo 12.15

Tiistai: Heinälampi – Lohikoski – Viitaniemi

Tulo uimahallille klo 9.15

- * uinti / kylpylä (aukeaa klo 11.00) + sauna 4 €eläkeläiset
- * alakerran kuntosali (ohjaaja paikalla) + uinti / kylpylä + sauna 4,5€eläkeläiset
- * ohjattu vesivoimistelu (koskiallas klo 9.30 – 10.30) + uinti / kylpylä + sauna 4,5€eläkeläiset

Paluukyyti lähtee uimahallilta klo 11.30

Keskiviikko: Laajavuori – Kortemäki – Kypärämäki – Mäyrämäki – Keltinmäki – Myllyjärvi

Tulo uimahallille klo 9.45

- * uinti / kylpylä (aukeaa klo 11.00) + sauna 4 €eläkeläiset
- seniorikuntosali (ohjaaja paikalla klo 10.00 – 11.45) + uinti / kylpylä + sauna 4,5 €eläkeläiset
- ohjattu vesivoimistelu (koskiallas klo 10.00 – 11.00) + uinti / kylpylä + sauna 4,5 €eläkeläiset

Paluukyyti lähtee uimahallilta klo 12.00

Torstai: Säynätsalo – Keljonkangas – Keljo

Tulo uimahallille klo 9.00

- * uinti / kylpylä (aukeaa klo 11.00) + sauna 4 €eläkeläiset
- * alakerran kuntosali (ohjaaja paikalla) + uinti / kylpylä + sauna 4,5€eläkeläiset
 - ohjattu vesivoimistelu (koskiallas klo 10.15 – 11.00) + uinti / kylpylä + sauna 4,5 €eläkeläiset

Paluukyyti lähtee uimahallilta klo 11.30

Perjantai: Kaakkolampi – Kangaslampi – Huhtasuo –Keskusta – Kortepohja

Tulo uimahallille klo 10.00

- * uinti / kylpylä (aukeaa klo 11.00) + sauna 4 €eläkeläiset
 - seniorikuntosali (ohjaaja paikalla klo 10.15 – 11.45) + uinti / kylpylä + sauna 4,5 €eläkeläiset
 - ohjattu vesivoimistelu (koskiallas klo 10.15 – 11.00) + uinti / kylpylä + sauna 4,5 €eläkeläiset

Paluukyyti lähtee uimahallilta klo 12.15

Haastattelurunko

Haastateltaviksi valittiin seuraavat henkilöt:

- Möttönen Sakari, johtaja, JKL kaupunki / sosiaali- ja terveystalvelukeskus. Liikuntaklusteri työryhmän puheenjohtaja
- Sihvonen Pekka, liikuntajohtaja, JKL kaupunki / Liikuntapalvelukeskus. Seniorikuntoliikuntasali-idean käynnistämisen ja käytännön toiminnan mahdollistavien tekijöiden yksi alulle laittajista.
- Kannas Sirkka, liikuntasuunnittelija, terveyden edistämisyksikkö, JKL kaupunki / sosiaali- ja terveystalvelukeskus. Seniorikuntoliikuntasalin toimintaa käynnistävän työryhmän puheenjohtaja. Mukana liikuntaklusteri –hankkeessa.
- Marja-Leena Oinonen, liikuntamarkkinointisihteeri, JKL kaupunki / Liikuntapalvelukeskus. On toiminut liikuntaklusterin johtoryhmän sihteerinä valmistellen seniorikuntoliikuntasali –pilottia.
- Sorvisto Pasi, toimialapäällikkö, vastuualueena hyvinvointiteknologia, Jyväskylän teknologiakeskus Oy. Liikuntaklusteri hankkeessa ohjausryhmän jäsen.
- Pirkko Kupari, AaltoAlvarin vastaava, JKL kaupunki / Liikuntapalvelukeskus. Seniorikuntoliikuntasalin toimintaa suunnittelevan työryhmän jäsen.
- Mittalaitteita valmistavan yrityksen toimitusjohtaja. Haastateltava on ollut mukana saliprojektin suunnittelussa alusta lähtien. Salille on toimitettu yrityksen mittalaitte.
- Eerikson Esko, tilapalvelun kiinteistöjohtaja, JKL kaupunki / tilapalvelu. Tilapalvelu vastasi AaltoAlvarin peruskorjauksen suunnittelusta ja toteutuksesta.
- Marjukka Leino, seniorikuntoliikuntasalin yhteyshenkilö ja päätoiminen ohjaaja, JKL kaupunki / Liikuntapalvelukeskus.
- Pirjo Huovinen, erityisliikunnanopettaja, JKL kaupunki / Liikuntapalvelukeskus. Seniorikuntoliikuntasali liittyy kiinteästi päivittäiseen työskentelyyn.

Haastattelun alussa kerroin lyhyesti tutkimuksen tarkoituksen (seniorikuntoliikuntasalin kehitystyö).

Haastattelun teemoja:

Kerro kuka olet, asema edustamassasi yrityksessä/yhteisössä ja mikä on siteesi AaltoAlvarissa toimivaan seniorikuntoliikuntasaliin?

Oletko käynyt seniorikuntoliikuntasalilla vierailulla tai käyttänyt salin palveluja?
Kuvaile seniorikuntoliikuntasalia ja salin palveluja muutamalla sanalla?

Tulisiko seniorikuntoliikuntasalin siirtyä julkiselta sektorilta yksityiselle?
Miksi sen tulisi siirtyä yksityiselle ja kuinka se tapahtuisi?
Miksi sen ei tulisi siirtyä yksityiselle?

Jos seniorikuntoliikuntasali siirtyisi yksityiselle sektorille, niin millainen omistajajärjestely olisi tarpeen?

Mitä yrityksen tarjoamat tuotteet / palvelut olisivat?
Kuinka yrityksen palvelutuotanto toteutettaisiin?
Kuinka yrityksen tuote-/palvelukehitystyö tulisi järjestää?

Keitä yrityksen asiakkaat/asiakasryhmät olisivat?

- liikuntapalvelukeskus
- sosiaali- ja terveystalokeskus
- järjestöt, mitkä järjestöt
- yksityiset asiakkaat
- muut asiakkaat, keitä he voisivat olla

Mistä ryhmästä muodostuisi yrityksen tärkein asiakasryhmä ja miksi se olisi tärkein?

Kuinka yritys pystyisi vastaamaan toimialalla vallitsevaan kilpailuun?
Mitä erinomaisuutta yrityksellä olisi tarjota kilpailijoihin nähden?

Kuinka yrityksen toiminta tulisi järjestää, että se olisi tuottavaa asiakkaille sekä yrityksen taloudelliselle tuottavuudelle?

Tulisiko yrityksen toiminnassa kiinnittää huomiota yhteistyöhön/verkottumiseen?
Jos tulisi, niin miksi?
Yhteistyön/verkottumisen mahdollisuudet Jyväskylässä?
Yhteistyön/verkottumisen mahdollisuudet koko Suomessa?

Jos yhteistyöhön/verkottumiseen ei tulisi kiinnittää huomiota, niin miksi ei?

Kuinka yrityksen tilojen ja laitteiden omistussuhteet ja ylläpito tulisi järjestää?

Jos kyseessä on yksityinen yritys niin mitä ovat yrityksen mahdollisuudet, uhkat, vahvuudet, heikkoudet? (SWOT-analyysi)

Saatekirje

Hei,
liitetiedostosta löydät puhtaaksikirjoitetun teemahaastattelun, jonka sisältö ja kirjoitustyyli tulisi tarkistaa ja tehdä tarvittavat korjaukset/lisäykset.

Pyydän kiinnittämään huomiota vastausten kirjoitustyyliin ja asiasisältöihin, sillä ne voivat poiketa alkuperäisestä, haastateltavan, tyylistä ja sisällöistä. Alkuperäinen tyyli- ja asiasisältö tulisi säilyä vastauksissa. Viimeistä kysymystä (SWOT-analyysi) lukuun ottamatta vastaukset olisi hyvä kirjoittaa kokonaisina lauseina.

Tarkistettu ja korjattu haastattelu tulee palauttaa viimeistään 7.5.2003 mennessä.

Kiitos tutkimukseen osallistumisesta ja sujuvasta yhteistyöstä!

T: Petri Liukkonen
peliukko@cc.jyu.fi

Seniorisali-tilan käyttäjätilasto Vuosi 2002

Ikääntyvien ohjatut vuorot/ryhmät

Ryhmä

”vapaa kuntosaliaika” ohjattuna (seniorikuntosali/Erli/Lipake)

* ma I, ke II ja pe III klo 8-12	25.1.--- 31.5 14.8.---13.12.
* ma ja ke klo 8-12	3.6.---19.6

Yhteensä: 38 toimintaviikkoa, 444 tuntia, 1601 käyntikertaa = n. 250 hlö

Painomansettiryhmä (Erli/Lipake)

* ma klo 12.00-13.00	4.2.---6.5 9.9.---9.12.	394 käyntiä
----------------------	----------------------------	-------------

Naisten kuntovoimisteluryhmä (Erli/Lipake)

*to klo 12.15-13.15	7.2.---2.5 12.9.---5.12	304 käyntiä
---------------------	----------------------------	-------------

Naisten step (Erli/Lipake)

* to klo 11.00-12.00	7.2.---2.5. 12.9.---5.12.	265 käyntiä
----------------------	------------------------------	-------------

Miesten kuntovoimisteluryhmä (Erli/Lipake)

to kklo 12.30-14.30	7.2.---2.5. 12.9.---5.12	150 käyntiä
---------------------	-----------------------------	-------------

Veteraanit (Sotepa) 29.2.---7.5. ja 9.9.---10.12

I ma klo 13.00-15.00	203 käyntiä
II ti klo 14.30-16.00	403 käyntiä
III ke klo 14.00-16.00	292 käyntiä

IV sydänryhmä A ti klo 8.00-9.00	n. 348 käyntiä
V sydänryhmä B to klo 8.00-9.00	n. 406 käyntiä

Neurologiset asiakkaat (Sotepa)

* ti klo 13.00-14.30	138 käyntiä
----------------------	-------------

Ikinotkeat ja voimakkaat (kuntoliikunta/Lipake) 7.1.---18.5. ja 3.9.---12.12.

• ti klo 10.00-11.30		
• to klo 9.30-11.00	molemmissa yhteensä kävijöitä	1442 käyntiä

Seniorikuntosali –tilan muut käyttäjäryhmät

Vuosi 2002

Jyväskylän seudun työkyvyttömyys –eläkeläisten + selkähdistyksen kuntosalivuoro (seniorikuntosaliprojekti/Lipake)

* to klo 14.45-16.15	7.2.---2.5. ja 5.9.---12.12.	146 käyntiä
Mielenterveyskuntoutajat (Sotepa)		
* pe klo 12.00-13.00 kevät ja syksy		? käyntiä
TYKY-jumppa (Kuntoliikunta/Lipake)		
* ma klo 16.00-17.00		? käyntiä
Tanssijumppa (Kuntoliikunta/Lipake)		
* ma klo 17.00-18.00		305 käyntiä
Rasvanpoltojumppa (kuntoliikunta/Lipake)		
* ma klo 18.00-19.30		796 käyntiä
Bootcamp (kuntoliikunta/Lipake)		
• joka toinen tiistai klo 16.30-17.45		
Kuntopiiri special (kuntoliikunta/Lipake)		
* joka toinen tiistai klo 16.30-17.45	Molemmat ryhmät yhteensä n.	183 käyntiä
Konnat (kuntoliikunta/Lipake)		
* ti klo 18.00-19.30		? käyntiä
Niska-Hartia –jumppa (kuntoliikunta/Lipake)		
* ke klo 17.00-18.00	4.9.---11.12	? käyntiä
Pumppi (kuntoliikunta/Lipake)		
*ke klo 18.00-19.00		355 käyntiä
Selkäryhmä (kuntoliikunta/Lipake)		
* ke klo 19.00-20.00	4.9.---11.12	90 käyntiä
Vatsanpudotustalkoot miehille (kuntoliikunta/Lipake)		
* to klo 16.30-18.00		460 käyntiä
Alvarinki (kuntoliikunta/Lipake)		
*to klo 19.15-20.15	7.1---18.5.	94 käyntiä
Step-aerobic (kuntoliikunta/Lipake)		
* pe klo 17.00-18.00		247 käyntiä
Lounasjumppa-ryhmä (kuntoliikunta/Lipake)		
* ke klo 12.15-13.00		? käyntiä

LIITE 6

Yhteensä kaikki käyntikerrat

3138 käyntiä

Käytetyt lyhenteet:

lipake = liikuntapalvelukeskus

Sotepa = Sosiaali- ja terveystieteiden palvelukeskus

Erli = Erityisliikunta